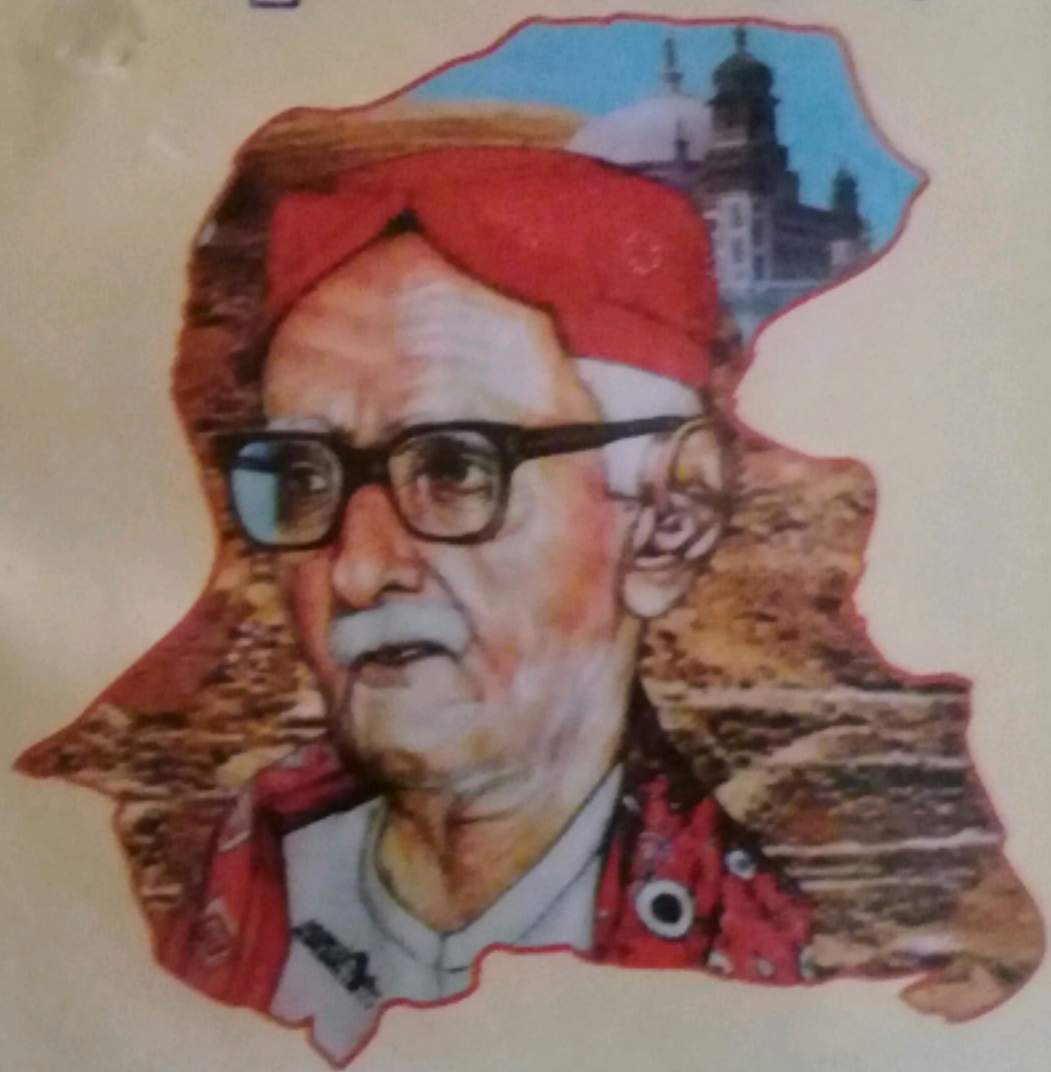

آواز اندرچو!!

عبدالحكيم "ارشاد"

مرتب

پرېتم قاضي

آوازِ اندر جوہا

(سنڌي / اردو شاعري)

ميرجينڊر
عبدالحكيم ”ارشڊ“

مرتب
”پريتم“ قاضي

حور الشهد حضرت

علمي ادبي ۽ اشاعتي ادارو

نواب شاه شهيد بينظير آباد

0333-7753811

0303-3769554

Sikandaraq@gmail.com

2017ع

آواز اندر جو!

موضوع: سنڌي / اردو شاعري

ليکڪ: عبدالحميد "ارشاد"

مرتب: "پريتم" قاضي

ڇاپو: پهريون، جنوري 2017ع

ڇپائيندڙ: خورشيد خضر علمي، ادبي ۽ اشاعتي ادارو

سڪندر آرٽ گيلري، نواب شاھ

ٽائيٽل اسڪيچ: مير اعجاز ٽالپر

ڪمپوزنگ ۽ پرنٽنگ: رانو ميگهوار، سورج پرنٽرس، حيدرآباد، سنڌ

قيمت: 150/-

AWAZ ANDER JO (POETRY)

Written by: Abdul Hakeem "Arshad"

Compiled by: Pritam Qazi

1st Edition 2017

Published by: Khurshed Khizir Ilmi, Adabi, Ishaitee Idaro,

Sikander Art Gallery, Nawab Shah, Sindh

Composed & Printed by: Rano Meghwar, Souraj Printers,

Hyderabad, Sindh

Price: Rs. 150/-

ارپنا

انهن امر انسانن جي نانءُ،
جن هن دوزخ ڌرتيءَ کي امن، رواداريءَ، انسان ذات، محبت ۽
ايڪتا جي جنت بنائڻ لاءِ پنهنجيون زندگيون ارپي ڇڏيون.
هنن لفظن سان ته
هي سڄو ئي اسلام، مذهب محبت عين مبارڪ!

آئون روح جي ٻولي ٻڌندو هان،
هي روح مخاطب ٿيندو آ.
آواز اندر جو هوندو آ،
جو گيت چنن تي ايندو آ.

عبدالحكيم ”ارشاد“

6 آڪٽوبر 2016ع
ڪپڙ لکميز، نواب شاھ

هي جُهدِ مسلسل آ...!

ڪنهن به نئين قدم جي بسم الله ڪرڻ ايشن آهي جيئن ٻهريون ٻهريون ترڪش مان ٻهريون تير هلائڻ لاءِ لامحدود حوصلي ۽ همت جو ساڄ هڻڻ. رتي ديري مان قابل احترام ڏاڏا سائين، مرحوم قاضي عبدالحي "قائل" سرشاريءَ ڪئين سال اڳ "سنڌي ڪتابي سلسلو" جاري رکيو ۽ نهايت ئي بهترين ۽ قابل ستائش ڪتاب پڙهندڙن کي اڀريا. ڏاڏا سائين، کان پوءِ ڇاڇو سائين (مرحوم) قاضي مقصود "گل" انهيءَ ڪتابي سلسلي جو سرواڻ رهيو.

سڪندر آرٿ گئلري پوريءَ سنڌ، هند ۽ دنيا ۾ پنهنجي فن، ثقافت ۽ ڪاشيءَ جي ڪم سان آرٿ ۾ جديديت جي فروغ ۾ هڪ اهم مقام رکي ٿي. اهو ڪنهن کان به گجهو ناهي...! سال 2013ع ۾ هڪ نئين وڪ ڪنڊي. اڄ سنڌيءَ طرح گئلري جي بانيءَ، انجنيئر / آرٽسٽ محترم قاضي خضر حيات صاحب پنهنجي سونهين، سنڌ ڌرتيءَ جي محسن، سائين عبدالقدير خان افغان المعروف ڊاڪٽر اي ڪيو. ڪي افغان تي پنهنجو لکيل ۽ مرتب ڪيل ڪتاب ڇپرائي. گئلريءَ طرفان اشاعت جو آغاز ڪيو. اڄ مان انهيءَ سلسلي جي ڪڙيءَ کي اڳتي وڌائيندي باضابطه طور گئلريءَ جي علمي، ادبي، اشاعتي اداري جو بنياد، پنهنجي (مرحوم) امڙ سانئڻ خورشيد خضر جي نانءَ سان وجهندي پنهنجي محترم استاد، محسن، سنڌ جي مزاحمتي، اڏول ۽ ارڏي شاعر ۽ پنهنجي روحاني والد سائين عبدالحميد "ارشاد" جي شاعريءَ جي چوٿين ڪتاب "آواز اندر جو" جي اشاعت جي ذميواري پنهنجي ڪمزور ۽ ناتوان گُلهن تي کڻي رهيو آهيان. انهيءَ اميد ۽ احساس جي جذبي سان، ته اوهان مهربان دوستن ۽ مانوارن پائرن ۽ پيئرن ۽ سلو ادب پڙهندڙن کي اها ڪاوش ضرور پسند ايندي.

سال 15-2014ع ۾ منهنجي اسرار تي سائين عبدالحميد "ارشاد" جيڪا نڪور شاعري سِر جي، اها هن ڪتاب ۾ شامل ڪئي وئي آهي هن

ڪتاب جي خاص ۽ اهم ڳالهه سائين "ارشاد" جا آهي "اردو غزل" آهي جيڪي هن سال 54-1953ع ڌاري لکيا هئا. اهي اصول ۽ ناياب "اردو غزل" اڄ ڏينهن تائين منظر عام تي اچي چڪا آهن ۽ اسان جو ادارو انهن ناياب اردو غزلن کي مان ڏيندي هن ڪتاب جو حصو پڻائيندي فخر محسوس ڪري رهيو آهي.

سائين عبدالڪريم "ارشاد" جي ڪتابن "آجي جي گيت جهڙي شاعري" کان وٺي "مون نينهن نپايو ڌرتيءَ سان" تائين، "مون نينهن نپايو ڌرتيءَ سان" کان وٺي "تڪل عڪس سونهن جا" تائين، "تڪل عڪس سونهن جا" کان وٺي اڄ ڏينهن تائين اها دلي تانگهه پئي رهي. ته ڪڏهن نه ڪڏهن اهو ڏينهن زندگيءَ ۾ ضرور ايندو جڏهن آءٌ پنهنجي محترم سائين "ارشاد" جو ڪتاب پاڻ پبلش ڪرائيندس! ۽ اڄ اها دلي تانگهه پوري ٿي رهي آهي...! الله سائين، جا لکين احسان...

آئون پنهنجي معتبر ۽ مانائتي سائين کان سواءِ ڪجهه به ناهيان جن منهنجي هن اڌوري خواب جي تعبير ۾ منهنجو پورو ساٿ نپايو آهي. پنهنجي پياري دوست / مصور، مير اعجاز حسين ٽالپر جو دلي طور ٿورائتو آهيان جنهن هن ڪتاب جي سرورق کي سائين "ارشاد" جي خوبصورت تصوير سان سجائي. مان مٿانهون ڪيو آهي.

پنهنجي دوست / شاعر، جاويد نواز "جاويد" جو پڻ مشڪور آهيان جنهن ڪهنه مشق خطاط جيان هن ڪتاب جي سرورق جي خوبصورت خطاطي ڪري دل کٽي ورتي آهي.

آئون ٿورائتو آهيان 'مبشر گرافڪس' جي نوجوان سائين جو جنهن هن ڪتاب ۾ شامل ڪيل اردو غزلن کي ڪمپوز ڪيو ۽ اداري جو مونوگرام پڻ ٺاهيو.

پنهنجي مانواري معتبر دوست / شاعر، معشوق ڌاريجي جو به شڪر گذار آهيان جنهن شارٽ نوٽس تي بئڪ ٿائيل لاءِ سائين جي شان ۾ ٻه ٽي اکر لکي ڏنا.

پنهنجي مهربان ساٿي، شاعر، اديب ۽ پياري دوست وسيم سومري جو پڻ نهايت احسان مند آهيان جنهن مهاڳ لکي. هن ڪتاب کي چار چنڊ لڳائي ڇڏيا آهن. ساڳئي وقت، محترم وسيم سومري جي معرفت سان اردو

جي نوجوان شاعر ۽ اديب، جناب علي ساحل سائين "ارشاد" جي اردو شاعريءَ تي هڪ مختصر ۽ جامع تعارف تحرير ڪري ڏنو جنهن لاءِ آئون سندس ٿورائتو آهيان.

پنهنجي ادبي شونمين، ليکڪ، اديب، پبلشر، مانواري سائين بشير احمد هيڊائيءَ جو آئون انتهائي شڪر گذار آهيان، جنهن هر موڙ تي هڪ سچي، مخلص استاد جيان منهنجي رهنمائي ڪئي آهي، سڪاريو آهي ۽ "آواز اندر جو" جي اشاعتي تڪميل ۾ ڀرپور ڪليدي ڪردار ادا ڪيو آهي.

هن ڪتاب کي اوهان سچن جي هٿن تائين آڻڻ ۾ محترم سائين "ارشاد" صاحب جي لائق فرزند راشد لکير صاحب جو پڻ دل جي گهرائين سان ٿورائتو آهيان، جنهن صاحب مالي تعاون ڪيو.

آئون پنهنجي ڏيڍي محترم قاضي غضر حيات جو پڻ تاحيات آڀاري رهندس، جنهن اُتساه جي طاقت سان بخشيو ۽ زندگيءَ جي هر نئين وڪ ۽ قدم تي شفقت ۽ رهبري ڪئي آهي.

آخر ۾ آئون ايترو چوندس ته آئون ڪجهه ناايمان پر، جيڪي ڪجهه به آهيان، خاڪه آهيان، پنهنجن وڏن جي دعائن جي طفيل، زندگيءَ جي هر موڙ تي قدم رکيا اٿم ۽ هن وڪ تي به انهن جي دعائن جو طلبگار آهيان.

جي حياتي وفا ڪئي ته سائين،

عشق ۾ انتها ڪري ڏسبي

(مخدوم امين نهڙي)

مدائين گڏ

پريتم قاضي

سڪندر آرٽ گئلري

نواب شاھ

03337753811

03033769554

Email: Sikandarag@gmail.com

نيٺ گهٽيءَ ۾ در تي دل

سائين عبدالڪريم ”ارشاد“ سان جا منعجي آخري گڏجاڻي، سندس ڳوٺ ’ڪهڙ لڪمير‘ ۾ ٿي. اها زندگيءَ جي سڀني گڏجاڻين کان وڌيڪ گهري هئي. اهڙي گهري جهمڙي گهري رات هوندي آهي ان ۾ هُن جون ڳالهين ’تارا تارا رڻ تي رڻ جهڙي رات‘ جهمڙيون هيون. جيتوڻيڪ سندس اکين جي جوت هاڻ جهيٺي ٿي وئي آهي، پر سندس ويچارن مان ڦٽندڙ روشني صبح جي اُجڙي اُميد جهمڙي هئي. جا دل ۾ جهاتي پائڻ سان، هاڻ به تمڪي رهي آهي.

اڄ جڏهن سائين عبدالڪريم ”ارشاد“ جي نئين سنڌي اردو شاعريءَ جي مجموعي ”آواز اندر جوا“ تي ٽيون پنهنجون اکيون پڪيڙيون آهن، ته پهر سندس ڳالهين جا پڙاڏا پڪي ٿي، مون ۾ اڏڻ شروع ٿي ويا آهن ۽ مان پهر پاڻ کي هُن جي ڳالهين جي روشنيءَ جي پاڪر ۾ محسوس ڪري رهيو آهيان. سائين عبدالڪريم ”ارشاد“ جي شاعريءَ جو مٿي صديءَ جو سفر ڪيترو حسين ۽ ڪيترو تابناڪ آهي؟ ۽ ان جي پروڙ صرف هُن جي شاعريءَ جي سڀني ۾ لعل سان ٿي پئجي سگهي ٿي. هيءَ شاعريءَ جا چڪي چڪي موڪلي، جو هٿ ٿي پئي آهي، مان سندس چاهيندڙن جيان، هُن جي شاعريءَ مان مڌونت سرڪون ڀرڻ شروع ڪيان ٿو:

پيار اسان کي ڏاڍو پيار

مرده دل کي پهر جيار.

✽

پرت پيالو ”ارشاد“ پي،

شاهه پياري ويٺو پاڻي!

مرده دل کي جيارڻ جي تمنا سائين ”ارشاد“ وٽ اڄ به ساڳي شدت سان زندهه آهي. جنهن لاءِ هُو پيئڻ جي صدا هڻي ٿو. هُو پاڳ وند آهي، جو تصور جي جهان ۾ هُن کي پياريندڙ خود ’شاهه‘ آهي.

سچ هي آهي ته:

سائين عبدالحميد "ارشد" جي هيءَ غزليه شاعري سندس عمر جي
اُن نهج جي شاعري آهي، جنهن ۾ انسان اڪثر خود ڪلامي ڪندو آهي.
سندس آڏو آرسِي هجي يا نه پر هو پنهنجي اڪيلائيءَ سان محو ڪلام
هوندو آهي ۽ پنهنجي زندگيءَ جي اخذ ڪيل سموري نچوڙ کي پيو
ٽڪيندو ۽ توريندو آهي، 'ورڊس ورٿ' جي لفظن ۾ شاعري جنبش پيدا
ڪندڙ جذبن جي بي اختيار اُٿل کي چٽبو آهي، جيئن هيءَ شاعري آهي:

ويئي ويئي ڀلڪيا نيٺ،

هڪو ٿي ويو دل جو بار!

✽

ننڍ اڏامي ويئي نيٺ،

تنهنجون سوچون ساري رات

✽

نيٺ گهٽيءَ ۾ ڦر تي دل،

اڄ هو مون وٽ اچڻو آ.

شاعريءَ ۾ خود ڪلاميءَ جو درجو ٻين سڀني درجن کان مٿانهون آهي.
خود ڪلامي منهنجي نظر ۾ دل جي بي ساخت اُچل کي ئي چٽبو آهي، جنهن
۾ شاعر جو شعور خاموش بُت جيان هوندو آهي. صرف شاعر جو لاشعور
پنهنجا ڪرشنا ڏيکاريندو آهي ۽ هي ڪرشنا شاعر پنهنجي دل جي
سجاڳيءَ سان سرانجام ڏيندو آهي. "ارشد" جي تازي ڪلام ۾ مون ائين ئي
ڪرشن کي ڏٺو آهي:

ويئو آهيان، وڻ جي هيٺ،

دل ئي دل ۾ ڌيان ڳيان!

✽

دل ۾ درشن، جوت جمال،

دل جو درجو عاليشان!

✽

هءِ هجي ها ڪو همراز

ڪنهن سان سلجي دل جو شور

دراصل هي ٻاهرئين سفر کان وڌيڪ دل جي اندر جو سفر هوندو آهي. جنهن کي هر شاعر طيءَ ڪري تمام گهڻو مشڪل آهي. ان اندر جي طرف ”ارشاد“ هن طرح اشارو ڪري ٿو:

سڄو عشق جو آ، اندر ۾ سفر.

تون ”ارشاد“ انهيءَ لاءِ ٿي وڃ تيار.

سائين عبدالحميد ”ارشاد“ سنڌ جو هڪ شريلو شاعر آهي. هن جي شاعريءَ ۾ جا لهرن جي رواني آهي. اها بند غير رواجي آهي. جا پڙهندڙ جي جذبن کي چمي جلت رنگ ۾ تبديل ٿي وڃي ٿي.

”ارشاد“ پنهنجي تازي غزليه شاعريءَ ۾ ٽن چئن بحرن جي غير شعوري ڪوشش ورتي آهي. جنهن ۾ ’عروض‘ کان وڌيڪ ’ماترڪ‘ چنڊ‘ جو استعمال ٿيل آهي. ’ماترڪ‘ چنڊ‘ سنڌي شاعريءَ جو فطري بحر آهي. سنڌي بيت ۽ وائيءَ جيان ”ارشاد“ جي غزل ۾ ان جي اها حسناڪي نه رڳو ڏسي سگهجي ٿي. پر ان کي جهونگاري اها چمي به سگهجي ٿي. جيئن مون ان کي پنهنجيءَ دل جي تارن سان چميو آهي:

چيمون چيمون ٿي ويو هان.

نازڪ دلڙي چڪنا چور.

✽

آئون تنهنجو آئينو هان!

مون کان چرڪين ڇا لڌ ٿو.

جڏهن شاعر جي مشق ڀڄي راس ٿيندي آهي. ته ان جو پيرايو آسان کان آسان تر ٿي ويندو آهي. جيئن سائين ”ارشاد“ جي شاعريءَ جو پيرايو آهي. ڪيترو نه سادو ڪيترو نه سُرل.

هي جيڪو شعري شعور جو سفر آهي. اهو جتي اندر جي سفر جو آئينو آهي. اتي اهو ٻاهرئين سماجي سفر جو به آئينو آهي. آخري شعر جي پهرئين سٽ ’آئون تنهنجو آئينو هان‘ پڙهي. مون کي ساڳي مضمون جو هڪ بيت شيخ اياز جو ياد اچي ٿو:

مان جو تنهنجي دؤر جو آئينو آهيان.

ڪيڏو ٿو چاهيان. مون ۾ پسين پاڻ کي.

ساڳي چاهنا سائين "ارشد" جي به آهي ته اسان جيڪر هن جي هن تازي شاعريءَ جي جيءَ ۾ جهاتي پايون هيءَ شاعري جا 'جيڏانهن ڪر پرڪ، تيڏانهن صاحب سامعون' جي ڏيک جيان آهي، جنهن ۾ "ارشد" سائين سڄي عالم لاءِ انسانيت جي آرسی بنجي، اسان جي آڏو آيو آهي:

صورت صورت منجهه الڳ،

هڪڙي هستي روپ هزار.

✽

مسجد، گرجا ۽ مندر

سڀ ڏٺي، جا آهن گهرا!

✽

عشق نه جنهن کي جيارو آهي،

مون وٽ مُردن منجهه شمار.

✽

عشق جو مذهب پيار ئي پيار

سڀ کي "ارشد" سيني لاءِ.

✽

کليا پيڊ "ارشد"! اندر مان عجيب،

ڪتابن ۾ لفظن جو تڪرار ٿيو.

شاعريءَ ۾ هي هيڪڙائيءَ جو رنگ دراصل "ارشد" جي دل جو اهو داستان آهي، جنهن کي هو پنهنجي پڙهندڙن آڏو شعوري طور پيش ڪرڻ چاهي ٿو. هو سمجهي ٿو ته سڄي دنيا هڪڙو ننڍڙو گلوبل وليج ٿيڻ کان پوءِ به رهندڙن لاءِ اڳي کان وڌيڪ اوڀري ٿي وئي آهي، اڳي کان وڌيڪ منجهن ويڇا پئجي ويا آهن. ماڻهو سامعون سامعون هوندي به هڪ ٻئي لاءِ معدوم ٿي ويا آهن. مذهبي، اقتصادي ۽ سماجي مت پيڊن انسان کي هڪ ٻئي جو ويري بنائي، هڪ ٻئي جي سامعون آڻي بيماريو آهي. ان صورتحال ۾ انسان پنهنجي انسانيت جي اعليٰ ماڳ کان گهڻو پري ٿي ويا آهن. "ارشد" سمجهي ٿو ته انسانيت جو عشق ئي اهڙو رستو آهي، جيڪو سڀني اُتر رستن کي مڏو ڪري هڪ هنڌ جمع ڪري سگهي ٿو. دنيا، جا هڪ عالمي منڊي ٿي وئي آهي، ان جي مفادن ۾ ويڙهيل ماڻهن کي آڇو ڪري ڪين

انسانيت جي گس تي موٽائي سگهي ٿو. ڇو ته سڀني انسانن جو ڪُل ساڳيو آهي. پوءِ اهي انسان يورپ جا هجن يا ڀڄم جا، اتر جا هجن يا ڏکڻ جا. ڀلي طبعي طور کين ست سمنڊ ورهائيندڙ هجن، پر هڪڙيءَ هستيءَ جا هزار روپ آهن. سندن صورت صورت الڳ سمي، پر سندن روحاني شڪون جو محور هڪ آهي. مسجد، گرجا، مندر الڳ الڳ هوندي به ساڳئي ڌڻيءَ جا گهر آهن.

عشق جو مذهب پيار آهي، جنهن جي سرحدن ۾ داخل ٿيڻ کان پوءِ سڀ هڪجهڙا ٿي وڃن ٿا. جيئن 'ميڪسم گورسڪي' به چيو هو ته سڀ انسان الله جو مظهر آهن، تيئن سائين "ارشاد" به ان ساڳي آرسيءَ جو خواب ٿي پنهنجي هن تازي شاعريءَ ۾ نروار ٿيو آهي ۽ اعلان ٿو ڪري ته:

صورت، صورت ساڳيو رُوح،

وحدت واري تند تنوارا

سائين ارشد جي شاعري وحدت جي اها وائي آهي، جنهن کي برابر سڄي دنيا جي ماڻهن کي گڏجي هڪ ڏهاڙي يڪ زبان ٿي ڳاڻڻو آهي. سچُ هي آهي ته سائين "ارشاد" هي سچ جا سبق پنهنجي سنڌ ڌرتيءَ تي پڙهيو آهي. ان ڪري به هُو سڄيءَ دنيا جي ذڪر ۾ سنڌ کي نه ٿو وساري بلڪ سنڌ ۽ شاهه هن جي روحاني سفر جا اهم مرڪز آهن:

سنڌڙيءَ جندڙيءَ ڌرتي ماءُ!

نئين سچ تولد نئون آزارا

✽

سنتن صوفين جي هيءَ سنڌ،

تڙيا "ارشاد"! سڀ شيطان

✽

'شاهه' جي بيتن ۾ اسرار

ڪول رسالو "ارشاد" يارا

✽

منهنجو مُرشد 'شاهه لطيف'!

آئون قطرو هُو مھراڻ

هي شعر سنڌڙي ماءُ جي محبت نامي سان گڏ شاهه جو اهو عقيدت نامو
به آهن. جن کي سائين "ارشاد" پنهنجي اکين جي روشنيءَ سان تحرير ڪيو
آهي. جن کي ڪوبه زوال ناهي. ائين آهي ته هنن شعرن جو سِرِ جُستار اهو
اهڙو اڏامندڙ پکي آهي جنهن جي واهيري جي وير هاڻ ايترو پري ناهي اهو
ئي سبب آهي. ته دل جي پوري شدت سان هُو چوي ٿو:
"ارشاد" سائين ٿي وئي شامِ
ڪرڻي پوندي هاڻ اڏامرا

وسيم سومرو

15 دسمبر 2016ع

سياري جي شام

نواب شاهه

غزل

دلين ۾ جڏهن فاصلا ٿا وڌن،
 ته روحن جا رشتا، ٽٽي ٿا پون!
 جڏهن رُوحَ رُوحَن سان هڪ ٿا ٿين،
 سموريون وڇوٽيون ٿيون مٽجو وڃن!
 وٺي روپُ ماڻهو، جو آيو آروپُ،
 تڏهن ئي ٿا صوفي ’انالحق‘ چون!
 اندر جا هي اونها، فڪر ۾ فنا،
 کڻن کين ڪڏهن به، چُپ ٿا رهن!
 هتي ۽ هتي پي هجي يار گڏ،
 نه جنت، نه دوزخ، اسان کي ڪنهن!
 فقط يار جو نانءُ وردِ زبان،
 پٽيون جي پڙهيون سين، سي وسريو وڃن!
 هي بيدرد ماڻهو، هي پٿر سماج،
 ڪجن دل جون ڳالهيون، ته ڪنهن سان ڪجن؟
 فقيرن جو مسجد ۽ مندر ۾ ڇا؟
 اندر منجه ”ارشد!“ پرينءَ کي پسن!

ذهن تي ماضي آھ سوار،
 ياد اچي ويو وڇڙيل يارا!
 سوچون ساگر، روح ٻڌل،
 دل کي ناهي ڪوبه قرار!
 ويٺي ويٺي چلڪيا نيٺ،
 هلڪو ٿي ويو دل جو بار!
 سُونهن سڌائين خود مَختار،
 عشق ويچارو بي اختيار!
 عِشَق لڪايو آھ غزل،
 درد محبت جو اظهار!
 ناه جيئڻ ۾ ڪوئي ساءِ،
 هاءِ وڇوري جو آزار!
 روح جا رشتا ڪين ٿئن،
 شال! نه وڇڙي ڪنهن جو يارا!
 پل پل ”ارشد“ پيڙ - پُڪار،
 ٽنهن جو درشن ۽ ديدارا!

هر دم يادون، سوچ - ويچارا!
 تن من تنهنجي تات تنوارا!
 سونهن سراپا چپ چپات،
 عشق ويچارو چيخ پڪارا!
 ساز ۾ ناهي ڪوئي سوز،
 چيڙيو چيڙيو دل جي تارا!
 ڌرتي ٿي وئي آهي تنگ،
 چنڊ ڏي اڏري هلجي يارا!
 صورت صورت منجهه الڪ،
 هڪڙي هستي روپ هزارا!
 هر شيءِ ۾ آ 'هو' ٿي 'هو'،
 ڌري ڌري مان آ اظهارا!
 مسجد، مندر پڪان چو؟
 منهنجي دل کان ناهي ڌارا!
 "شاه" جي بيتن ۾ اسرار
 کول رسالو "ارشد" يارا!

مَتجي ويندا هي حالات!
 وه جو پيالو ناهي نجات!
 صبح کي روکي سگهندو کير؟
 رهڻي ناهي ڪاري رات!
 سوريون، گهاٽا، ڪاٽ - اڏيون؟
 عشق جي اٿڻ، آرڏي ذات!
 پيار نه پلبو پهرن هيٺ
 عشق مڃيندو ناهي مات!
 عشق ويچارو ڪجهه پي ناه،
 بالا برتر، تنهنجي ذات!
 آئون سراپا، نوڙت نياز،
 توکي آريم پنهنجي ذات!
 نندَ اڏامي ويئي نيٺ،
 تنهنجون سوچون ساري رات!
 ڳجه ٿي ڳجه ۾ روح رهاڻ،
 ٻاهر ”ارشد“ چپ - چپات!
 □

مسجد، گرجا ۽ مندر
 سڀ ڏٺي جا آهن گهرا
 ماڻهوءَ ماڻهوءَ منجه لڪل،
 صورت صورت آ مظهر!
 هندو، مسلم، سڀ سندس
 سڀ ۾ سائين جلوه گرا
 برحق، برحق عشق امام،
 راهِ هدايت جو رهبر.
 سونهن کي مڃڻو پوندو نيٺ،
 عشق اسان جو آ اٿرا
 آئون ڏوهي ۽ تون پاڪ؟
 قاضي صاحب! توبه ڪرا
 هو ئي منزل ۽ مقصود،
 غير جي منهن تي هن ٺوڪرا!
 من ئي من ۾ پوڄا - پاڻ،
 ”ارشاد“ ڀٽڪين ڇو در در!

پل پل تنهنجا پُور پون،
 روح رهاڻيون ياد اچن!
 عشق نه پُچندو آهي ذات،
 بيوس چڪجي روح وڃن!
 عشق جو مذهب آه الڳ،
 ڪنڌ نه ڪنهن ٻي ڏانھن ڪجن!
 عشق نه آهي ڊاڙ، ٻٽاڪ،
 آڱ اندر ۾، جيءَ جلن!
 مقتل مقتل، نينهن - نشان،
 ڪنڌ ڪٽائڻ، ڪين هٿن!
 ريتن، رسمن کان آزاد،
 عاشق پنهنجي واٽ ولن!
 يار سان هر دم روح رهاڻ،
 ڪين ڪُچن، چپ چاپ رهن!
 عشق جي ”ارشاد“ ڳالهه نه پڇ،
 نيزن آڏو نينهن نچن!

وعدو پورو ڪرڻو آه،
 ساڻ سلامت رکڻو آه!
 گذري ويندا ڏک جا ڏينهن،
 وقت بدلجي وڃڻو آه!
 نيٺ گهٽي ۾، ڌر تي ڍل؟
 اڄ هو مون وٽ اچڻو آه!
 عشق تي بندش ناهي قبول،
 سونهن تان پردو هٽڻو آه!
 عشق جي رڪڻي پوندي ساڳي،
 نينهن نه رڳو ڪرڻو آه!
 رهندا قائم نينهن نشان،
 توکي مون کي مرڻو آه!
 دل پي هڪڙي، هڪ ئي يار،
 پيار نه ٻي سان ڪرڻو آه!
 اڏري ويندس ڏاڍو ڏور،
 مَور نه موتي اچڻو آه!
 وندڙا والئون، پنڌ پهاڙ،
 ”ارشاد“ اڳتي وڌڻو آه!

پاڻ - پڻي جو هيءَ زندان؟!
 ڪيڏو ڦاسي ويو انسان!
 ويٺو آهيان، وڻ جي هيٺ،
 دل ئي دل ۾ ڏيان، ڳيان!
 روح کي مڪتي ملندي نيٺ،
 منمنجو آهي، هي ايمان!
 دل کي سمجهان عرش عظيم،
 پرور جو آ پاڪ مڪان!
 دل ۾ درشن، جوت جمال،
 دل جو درجو عاليشان!
 ڪين سڃاتو، ڇا ٿي پيو؟
 ايندڙ نسلون، ڏينديون مان!
 ساهُ چپن تي، هاڻ تر آءُ،
 چند گهڙين جو هان مهمان!
 ڪنهن کي ”ارشد“! گهٽ نه ڄاڻ،
 هر ڪو ماڻهو آه مهان!

چئني پاسي يار ئي يارا
 سُونهن آ يسري ئي نروارا
 سُونهن جي آڏو نوڙيو نينهن،
 بيخود، بيوس، بي اختيارا
 عشق نه جنهن کي جياريو آه،
 مون وٽ مُردن منجهه شمارا
 دين، ڌرم جا ٻنڌڻ توڙ،
 عشق جو مذهب ڪر اختيارا
 ولجان وحدت واري وات،
 ماڻهونءَ ماڻهونءَ سان ئي پيارا
 عشق سڄو ئي آهي سور،
 ويتر جياپي جو آزارا
 تنهن جي ڪيڏي آه اڪير؟
 روح اداس ۽ دل تي بارا
 ايندو ايندو، تو وٽ يارا
 ”ارشاد“! پنهنجو ڪر انڪارا

جيءَ ٿي جيءَ ۾ جماتي پاءِ!
 در در پٽڪين ٿو ڇا لاءِ؟
 هٽندو پردو، ڏسندين يار،
 پهرين پنهنجو 'پاڻ' مٽاءِ!
 هن جي مرضي، ڄاڻي پاڻ،
 جيسين پهچي، نينهن نپاءِ!
 ڪي تون دل مان وهم، گمان،
 هن جا وٺو پور پڇاءِ!
 دل آ ڪعبو، ڪوه طور،
 ڪين تون ڪنهن جو روح رنجاءِ!
 عشق اڏي، تي آندو آه،
 مرڪي پنهنجو ڪنڌ ڪهاڙ!
 زاهد مس مس آيو آه،
 ساهي! هن کي سرگ ڇڪاءِ!
 عشق جو مذهب، پيار ٿي پيار،
 سڀ کي "ارشد" سڏي لاءِ!

پاڻ - پڻي جو پڪڙيل چارا
 پنهنجي پنهنجي سوچ، ويچارا
 پٿر کان پي سخت سماج،
 ماڻهن مان ويو نڪري پيارا
 هر ڪو بي حس ۽ بيزار،
 ويڳاڻپ جو آه شڪارا
 سنڌڙي، جندڙي، ڌرتي ماءُ!
 نئين سج تو لاءِ، نئون آزارا
 ڌارين تي ڪا ناهه ميار،
 شامل پنهنجو آه غدارا
 امن جي جنت ۾ راکاس
 هر ڪنهن هٿ ۾ آهتيارا
 دوزخ ڌرتي، چيخ، پڪار،
 درد ئي درد آ، ناهه قرارا
 تنها تنها، روح اداس
 يارن جو هو "ارشاد" يارا

منهنجو مالڪ سائين تون!
 تون ئي تون بس! آهين تون!
 منهنجي دل ۾ آئين تون،
 آئون ڇا؟ ۽ چاهين تون!
 مون ۾ ٻولي تنهنجو روح،
 جيڪي چاهين، چورائين تون!
 پاڻ 'انا الحق' چورائي،
 سوري، تي تو لڙڪائين تون!
 ناهيان، ناهيان، ناهيان مان،
 آهين، آهين، آهين، تون!
 ڏور نظر کان ڏاڍو ڏور،
 دل کي ويجهو آهين تون!
 ڪنهن کي ڳولڻ نڪتو آن؟
 در در جهاتي پائين تون!
 پاڻ تي "ارشد" نان، رکي،
 روپ مٽائي آئين تون!

حُسن هَنيلو ۽ مفرورا
 عشق اسان جو آ مجبورا
 مارين، جيارين، تنهنجي وس
 پيار ۾ سڀ ڪجهه آ منظورا
 پنهنجي وچ ۾ ديوارون،
 ويجهما هوندي ڏاڍا ڏورا
 آنءِ اڪيلو، ڪو به نه ساڻ،
 منهنجو ساڻو مون کان ڏورا!
 چيئون چيئون ٿي ويو هان،
 نازڪ دلڙي چڪنا چورا
 هاءِ هُجي ها، ڪو همراز،
 ڪنهن سان سلجي دل جو سورا؟
 عشق ۾ ملڙي ننڊ حرام،
 پوءِ به پيارو پنهنجو پورا
 ”ارشاد“ ڪيندو ناهي ڪاڻ،
 پيار ۾ ڪيڏو ٿيو مجبورا

پاڻ مٽائي ويٺو هان!
 جيءَ جلائي، ويٺو هان!
 تنهنجون يادون، تنهنجي سار،
 پور پچائي، ويٺو هان!
 توکي ڳولڻ نڪتو هوس،
 پاڻ وڃائي ويٺو هان!
 ماڻهوءَ مَن ۾، آنءُ آروپ،
 پاڻ لڪائي، ويٺو هان!
 مسجد، مندر، گرجا ۾،
 ڪنڌ جھڪائي ويٺو هان!
 هندو، مسلم سڀ ۾ آنءُ،
 ذات مٽائي ويٺو هان!
 روپ نگر ۾، زخمي رُوح،
 چينَ ڦٽائي ويٺو هان!
 ايندو، ايندو، ”ارشد“ نيٺ،
 نيٺ وڃائي ويٺو هان!

اسان جيءَ پنهنجو جلائي ڇڏيو،
 مگر نينهن ناتو، ٺپائي ڇڏيو!
 محبت جي راهن تي ٿاندا ٿڙيل،
 قدم پوءِ به اڳتي، وڌائي ڇڏيو!
 لکيو راتِ روئي مون جيڪو غزل،
 اهو ئي پرينءَ پاڻ لڳائي ڇڏيو!
 اسان عشق جي ساڪ قائم رکي،
 اسان سونهن تي سِرُ ڪٽائي ڇڏيو!
 ڪبو سونهن تي ڪين پهرو قبول،
 هٿايو، هي بندش هٽائي ڇڏيو!
 اوهان کي مون پنهنجو بنائي ڇڏيو،
 ۽ دل کي لڪائي لڳائي ڇڏيو!
 اوهان جي جدائي نه ماري وجهي،
 بچايو، بچايو، بچائي ڇڏيو!
 اوهان جي ئي قدمن تي ”ارشد“ ڪريو،
 ڪٿي ڪيس سيني لڳائي ڇڏيو!

پيار، اسان کي ڏاڍو پيار!
 مرده دل کي، پيهر جيار!
 پاڻ - پڻي مان مڪتي مان،
 هن کي هرگز کين وسار!
 هر جا، هر هنڌ يار ئي يار،
 چئني پاسن ڏانهن نهار!
 صورت، صورت ساڳيو روح،
 وحدت واري تند تنوار!
 هندو، مسلم، پاڻ پاڻ،
 مون وٽ ڏوئيءَ لاءِ ڌڪار!
 ڪعبي، ڪاشيءَ وڃجانءِ پوءِ،
 پهرين اندر کي ته آجار!
 سونهن قبولي، نينهن - نماز،
 عشق سوا ٻيو سڀ بيڪار!
 عشق جي هڪڙي چيخ پُڪار،
 تنهنجو ٻيڙو ٿيندو پار!
 مندُون مٽيون مٽبا ڏينهن،
 ”ارشاد“ سائين! هانءُ نه هار!

ڪيڏي تنهنجي آه اُڪير؟
 ويتر دلڙي آ دلگير!
 ڪيسين رهندي سونهن اسير؟
 ڌوڏ ديوارُون، توڙ زنجيرا
 ناه سلامت، هوش حواس!
 تنهنجي نظرن جو تاثير!
 آنءِ هتي ۽ تون هوڏانهن،
 ڪهڙي لڪجي وئي تقديرا
 عشق سچو آ، اُڏري آءِ،
 جلد ملڻ جي ڪر تدبير!
 عشق ڦٽايو، چيڻ، سڪون،
 دل جي حالت آه ڳنڀير.
 عشق نه هندو، مسلم آه،
 عشق ’پٽائي‘، عشق ’ڪبير‘!
 ”ارشاد“ ڏاڍو ارڏو هو،
 عشق بنايس نيٺ فقير!

جيرا، بڪيون، سيخ ڪباب!
 عشقُ جَلائي، عشقُ عذاب!
 حُسن، جُواني، سُونَهَن، حِجاب،
 عشقُ اسان جو، آ بيتاب!
 ڪعبي تي چڻ آه غلاف،
 تنهنجي مُنهن تي سياه نقاب!
 تو ۾ آهن ساز سُرور،
 اچلي ڇڏي هي چنگ، رباب!
 زاهد! ڪر ڪو نڪ عمل،
 مون کي تون ئي پيار شراب!
 سُونَهَن تي حملا، جَمَر پُون، جَمَت،
 عشقُ شڪاري، عشقُ عَقاب!
 عشقُ کي ڪنهن تي ڪَمل، رِقياسُ
 عشقُ عذابُ آ، عشقُ عذاب!
 بهتر مُنصف، دل ئي آه،
 دل جو ”ارشد“ کول ڪتاب!

مَن جي مندر منجه صَنَمُ!
 اَنءُ پُڄاري پوڄڻ ڪَمُ!
 مَوَن آ جوڻي نينهن - نماز،
 اَنءُ نه ڄاڻان دين ڌَرَمُ!
 دنيا، عقيبي ڪين ڪين،
 گهرجي تنهنجو درد ۽ غَمُ!
 هر هنڌ تنهنجي جوت جمال،
 روشن، روشن ڏير، حَرَمُ!
 تنهنجي در تي اَنءُ فقير،
 گهرجي گهرجي، پاڇه ڪَرَمُ!
 هيءَ حياتي تنهنجي نانءُ،
 جيسين هوندو، پويون ڏَمُ!
 راز محبت، رهندو راز،
 پيار جو رکڻو آهي پَرَمُ!
 تنهنجي قدمن تان قربان؟!
 ”ارشاد“ ڪيڏو بهتر ڪَمُ!

چاهت ۾ آ ڪيڏو چَسَ،
 مَتَ نہ ان جو، ٻي ڪا رَسَ!
 عشق ۾ ٿي ويس سوگهو، سَڪَ،
 اَنءُ نہ آهيان پنهنجي وَسَ!
 ڏونگر! منهنجي راه نہ روڪ،
 ڏيڻو پوندو توکي گَسَ!
 عشق نہ هٽندو پوئين پير،
 ماڻينداسين، ماڳ اَوَسَ!
 واٽ تي ويهي ٿَڪَ نہ پَڇَ،
 ڏورن مان ئي ملندو ڏَسَ!
 عشق جا آهن، سَتَ سَبَقَ!
 شاه جي بيتن ۾ ڪو رَسَ!
 اڏري ويندس، اُپَ ڏي اَنءُ،
 رهجي ويندا قيد قَفَسَ!
 نينهن نياڻي ڌرتيءَ سان،
 ”ارشاد“ سائين! توکي جَسَ!

دل جي وندر؟ دل جو ڪم؟
 تنهنجي چنتا، تنهنجو غم!
 تون ئي آهين، ناهي غير،
 غير خيال آ، غير وهم!
 توسان ڳنڍيل دل جي تار،
 پيون سڀ سوچون هاڻ ختم!
 سونهن کي وينا سجدا ڪن،
 عشق آ جن جو دين ڌرم!
 تنهنجي دل ۾ آه لڪل،
 ڪوھ ٿو پيئين دير و حرم!
 آدم جاوا هڪڙي ذات،
 هن ۽ هن ۾ ساڳيو دم!
 نينهن جو نالو ڪين وٺن،
 جن کي سِرَ جو آهي غم!
 اڄ پي ”ارشاد“! اونهي سوچ،
 سڪ، ساروڻيون، گوندر غم!

قسم قول تنهنجا ۽ واعداء وڃن،
 وري ياد مون کي ٿا هر هر اچن!
 وڇوڙي جون راتيون؟ وڇوڙي جا ڏينهن؟
 اڪيون رت روئن، دل ۾ تانڊا پرن!
 اسان دردمندن جي ڪهاڻي نه پڇ:
 ڪٿي تنهنجا ڳوڙها نه ٿيڪي پون!
 اسان کي وڇوڙي جا ڏئي گهاٽو ويا،
 سري شل! نه تن جي ۽ موتي اچن!
 جڏهن سونهن ۾ پي ٿو جاڳي جنون،
 هي پرڏا ۽ پهرا هٽي ٿا وڃن!
 اڙي عشق! اهڙي ڪا مستي ڏيکار،
 جتي پي هجن، هاڻ اڏري اچن!
 محبت تي ڪيڏيون نه پابنديون؟
 محبت جا ويري، ٻڏي شل مرن!
 اسان عشق ”ارشد“ ڪيو يار سان،
 رقيب کي رنج آ؟ ڀلي پيا سڙن!

پریشان، پریشان آ دل سوڳوار،
 ازل کان اسين دريدن، بيقرار!
 مقدر ۾ شايد؟ لکيل عشق هو،
 ملڻ جي تمنا، تڙپ، انتظار!
 ٿڌا حوصلا، ويا سهارا ڇڏي،
 ملي ميڪڊي ۾، ويو دل کي قرار!
 حياتيءَ جو حاصل؟ فقط سَورَ، پُورَ،
 اندر منجه اڏما، دليون بيقرار!
 ازل ڏينهن اهڙو ته پياري ڇڏيئون،
 اڃان آه مستي، اکين ۾ خمار!
 پٽائيءَ ۽ روميءَ کان مون ڇا سڪيو؟
 فقط نياز - نوڙت، فقط پيار، پيار!
 عقل جي اکين سان نه ايندو نظر،
 ڌري کول دل جي ته سامهون آ يار!
 سڄو عشق جو آ، اندر ۾ سفر،
 تون ”ارشد“! انهيءَ لاءِ ٿي وڃ تيار!

تون جنهن لاءِ ”ارشاد“ هئين بيقرار!
 سو تو ۾، ٿو تنهنجو ڪري انتظار!
 هو هڪ ڀل به توکان ڪڏهن ناهي ڌار
 اهو راز صوفين ڪيو آشڪار!
 ڪپي توکي ڍل جو سڪون ۽ قرار!
 فقيري طريقو ئي ڪر اختيار!
 فقيرن کان پڇ تون ته عشق آه ڇا؟
 فقير ئي ٿا ڄاڻن، ڪجي ڪيئن پيار!
 تڏي تي وينل ۽ آ گردن جُھڪيل،
 زبان بند، دل ۾ فقط يار، يار!
 نه مومن، نه ڪافر، نه ڪي ذات پات!
 محبت جا پيڪر، ٿا وندين پيار!
 مٿانهان، مٿانهان، نرالا فقير،
 سين لاءِ دعائون ۽ شفقت ۽ پيار!
 وٺي روپ ماڻهوءَ جو آيا هتي،
 آڃارين اندر، دليون داغدار!
 اچي ويه ”ارشاد“ انهن جي حضور،
 فقيرن جي قدمن تي ٿي وڃ نثار!

دل ٿي چاهي، دل گهرئي دلدار جون ڳالهيون ڪجن،
 سُونهن جون ڳالهيون ڪجن، ڪجهه پيار جون ڳالهيون ڪجن!
 دل کان بيمتر ناهي ڪوئي، دل جو پيو ڪو رازدار،
 ڇو نه پنهنجي روح سان ئي، يار جون ڳالهيون ڪجن!
 آشناءِ يار ناهي، حال ڪنهن سان اورجي،
 سُر سلجن، عشق جي آزار جون ڳالهيون ڪجن!
 هن زماني جي تقاضا، وحدت - نوع - بشر،
 امن جون، انسانيت سان، پيار جون ڳالهيون ڪجن!
 سڀ ويا پٽڪي ۽ پنهنجو منهن مٽو ويٺا پٿين،
 ناه ڪو، جنهن سان پرينءَ جي پار جون ڳالهيون ڪجن!
 خاص پي سمجهن نه ٿا، راز الفت، راز دل،
 عام سان چو!؟ عشق جي اسرار جون ڳالهيون ڪجن!
 ناه ديوانو هتي ڪو، سڀ مون کي ڏاها مليا،
 هاڻ ديوارن سان ”ارشد“ يار جون ڳالهيون ڪجن!

اوهان جي محبت آ ماري ڇڏيو!
 اوهان ۾، اسان پاڻ ڳاري ڇڏيو!
 ازل کان اڃايل اکين جي صدا،
 ۽، تي جام امرت پياري ڇڏيو!
 اوهان جي آدرشن جي دل کي اڪير،
 ڪڏهن بيخوديءَ ۾ بهاري ڇڏيو!
 جدائي جي پيڙا بهوڙي ڇڏيو،
 نپوڙي ڇڏيو، آه ڳاري ڇڏيو!
 اڙي عشق! توکي اسان جو سلام،
 اچي دل ۾، دل کي تو جیاري ڇڏيو!
 جڏهن پي اسان کان پڇي وئي پسند،
 اسان نانءُ تنهنجو پڪاري ڇڏيو!
 اهو نانءُ دل تي آ لکجي ويو،
 اسان هاڻ ٻيو سڀ وساري ڇڏيو!
 اسان عشق جنهن سان هو ”ارشاد“ ڪيو،
 انهيءَ پي اسان کي وساري ڇڏيو!

دل جو دلبر، تنهنجي اندرا
 ناهي پاهر، تنهنجي اندرا
 پاڻ ۾ پنهنجو 'پاڻ' ڄمڪاءِ،
 مسجد، مندر، تنهنجي اندرا
 هر هڪ دل ۾ يار لڪل،
 منهنجي اندر، تنهنجي اندرا
 من ٿي من ۾ گم ٿي وڃ،
 اونهو ساگر، تنهنجي اندرا
 بستيءَ بستيءَ ڳول نه تون،
 پٽڪين در در، تنهنجي اندرا
 دل جو مهمان ڄام سمون ۱۲۲
 نوري، ڪينجهر، تنهنجي اندرا
 من ٿي من ۾، پوڄا پاڻ،
 صورت سندر، تنهنجي اندرا
 جيءَ ۾ "ارشد" جهاتي پاءِ،
 عالم اڪبر، تنهنجي اندرا

عظمت - انسانيت جا گيت ڳايو دوستو!
 وحدت - نوع - بشر جو دؤر آيو دوستو!
 هاڻ دنيا جي ضرورت پنهنجي عزت احترام،
 پيار سڀني سان ڪيو، ويڃا مٽايو دوستو!
 مُنتشر انسانيت، هڪ خون ۽ هڪڙو نسل،
 پاڻ سمجهي سڀ کي سڀني سان لڳايو دوستو!
 چورهن دنيا ۾ جنگيون، نفرتون، وير ۽ ڪروڌ،
 هن دنيا کي امن جي جنت بنايو دوستو!
 شاه، سامي ۽ سچل کان جو مليو آهي سبق،
 سومتان وسري وڃي، هنئين سان هنڍايو دوستو!
 سنڌ جي دانشورن ڏي آ زماني جي نظر،
 وقت جو آواز سمجهو، ڪن لڳايو دوستو!
 سڀ هندو، مسلم، ڪرسچن کير ۽ کنڊ ٿي وڃن،
 گل ۽ خوشبو ٿي وڃو، هٿ ملايو دوستو!
 پيار جي مذهب ۾ ”ارشد“ ايڪتا ئي ايڪتا،
 سن جي سائينءَ کان اهو ئي مون پرايو دوستو!

دل ٿي چاهي، هاڻ ”ارشاد“ سنڌ جون ڳالهيون ڪجن!
 دردُ دل جو وندجي، ڦٽَ اندر جا ڪولجن!
 سنڌ! تنهنجي درد جي دانهن مان ڪنهن کي ڏيان؟
 هر ڪو ماڻهو، پنهنجي پنهنجي آه مستيءَ ۾ مڱن!
 سنڌ! تنهنجو روح ڇپجي ۽ ڇپجي آه ويو،
 هاءِ! درويشن جي ڌرتي، سن جي سائينءَ جو وطن!
 تنهنجي پڇڙن تنهنجي ڄاون، جو جيئڻ ٿي ويو محال،
 ڏيڻ ڏاڏاڻو ڇڏي ٿا لڙڪ ڳاڙيندا وڃن!
 سنڌ آهون، سنڌ دانهون، سنڌ پيئي پيڙجي،
 سنڌ سڌڪا، سنڌ ڳوڙها، زخم ٿا وڌندا وڃن!
 شاه، سامي ۽ سچل جي سنڌڙي، هيءَ جندڙي،
 خون ناحق ٿا ٿين هت، عزتون لٽجو وڃن!
 سنڌ ڌرتي امن، الفت، پيار جي جنت هئي،
 نفرتن جي باهه پڙڪي، روز ٿا ويڇا وڌن!
 چند پوتارن هٿان هيءَ سنڌ گروي ٿي وئي،
 سنڌ جا ويري وڏيرا، شال ٽڪرا ٿي وڃن!
 سنڌ! توسان نينهن جو، ناتو اڃان ناهي ٿئو،
 جيسيتائين ساهه، ”ارشاد“ پاڙبو واعدو وڃن!

سونهن - شهر جي دو کيبازن تي ڪيوسين اعتبار!
 درد دل کي ڏئي اسان کان نيٺ ٿي ويو ڌار يار!
 سونهن جو ڪردار آ پنهنجو، ناز، نخرا ۽ غرور،
 عشق سراپا نياز، نوڙت، بيقراري، انتظار!
 عشق جو هڪڙو ٿي سجدو؟ سونهن - شهر ۾ ٿرڻو،
 عشق ٿي توڙي ڇڏيندو آ غرور - حسن يار!
 رنگ لائيندي اسان جي وحشت - جوش - جنون،
 سونهن کي ڄمڪڻو ٿي پوندو، حسن ٿيندو بيقرار!
 عشق جي طاقت جو ڪاٺو، ڪو ڪٽي ناهي سگهيو،
 عشق آڏو وس هلي ڪنهن جو نه ڪوئي اختيار!
 عشق پتر کي رجائي پاڻي پاڻي ٿو ڪري،
 سنگدل، بي حس صنم پي عشق آڏو اشڪبار!
 عشق آهي زندگي، عشق آهي جانِ جان،
 عشق کان جو بي خبر، سو آه مٿن ۾ شمار!
 عشق 'رومي'، عشق آهي 'شاه'، 'سامي' ۽ 'سچل'،
 پيد بيتن ۾ ڪيائون کولي کولي آشڪار!
 عشق ارڏو، عشق زوراور، عشق سورھ ۽ آٿل،
 عشق 'منصور' آه "ارشاد" عشق سوري، تي سوار!

امن جي ڌرتيءَ تي دجال؟
 مقصد سياست، مذهب ڍال!
 مسجد، مندر، خوف، حراس
 بستيءَ بستيءَ، جنگ، جدال!
 مولا! سنڌ تي پاند - پناه،
 مرگن، ٻهڪن مارو شال!
 'سچل'، 'سامي'، 'شاه لطيف'
 پيار، محبت جا سيمبال!
 'جموڪ'، 'درازا' ۽ 'پٽ شاه'
 هر هنڌ ملندڙي جامِ وصال!
 صوفي کولي سر اسرار،
 ملان! تو وٽ ڦيل ۽ قال!
 ڳجهڙيون ڳالهيون، مخفي راز؟
 دل جا دل سان حال احوال!
 خاص به سمجهي کين سگهن،
 عام سان اوريون ڪهڙا حال!
 منجهيل ماڻهو، پتڪيل ڏيه،
 "ارشاد" تو وٽ، اونها خيال!

لڳو نينهن جن کي، نندون ڪيئن ڪن؟
 رُئن رات ساري ۽ جيءَ ۾ جهرن!
 وساري ڇڏيائون خوشيون، ڪاڇ سڀ،
 سوين سَور سانڍي، چريون چَپ رهن!
 هي موڳيون، هي پوريون، چريون چلوليون،
 جنون - محبت ۾ ڪُـسـجو وڃن!
 هُو ڳيرو، هُو نازڪ بدن، نازنين،
 ڏئي سونهن تي سِرُ ٿا ٽڪرا ٿين!
 هُو پوتار، جرگا، ڪهاڙيون آڀيون،
 اشاري سان ڌڙ کان سسيون ڌار ٿين!
 جتي عقل وارن جا رستا گتن،
 آتاهين کان عاشق ٿا اڳتي وڌن!
 جڏهن عشق سوريءَ تي ٿئي ٿو سوار،
 محبت جا واعدو ٿا پورا ٿين!
 مٿان عشق جو نانءُ ”ارشاد“ وٺين،
 هتي هر قدم تي ٿا ٽانڊا ڀرن!
 □

جامِ محبت پیتو پاڻ!
روزِ ازل کان ڄاڻ سڃاڻ!
تَن، مَن، تَرپي تُو تو لاءِ،
تنهنجي سک ۽ تنهنجي تاڻ!
هونئن اسان جو رنگ نه روپ،
بنجي آياسين انسان!
چنڊ تي پهچي ويو انسان!
پنهنجي تِن کي ناهي ڄاڻ!
قومن، مُلڪن ۾ ٽڪراءُ،
جنگ جا دنيا تي اُهڃاڻ!
دنيا دوزخ، چيخ، پڪار،
خوف ۽ خطرا، مُونجه، مانڌاڻ!
مذهب، سياست، آدمِ بوءِ،
ليڊر، عالم، قَنِي خان!
پُرت پيالو، ”ارشاد“ پيءُ،
شاھ، پياري ويٺو پاڻ!

نوان نينهن نياپا وري تا اچن،
 سٽل آرزوئون، ٽيون جاڳي پون!
 اوهين ياد آيا ته ڳوڙها ڳڙيا،
 وري شعر دل تي تا نازل ٿين!
 اچي ويه! سامهون، ته توکي ڏسان،
 اکين ٿي اکين ۾ به ڳالهيون ڪجن!
 خدا جي خدائي ٿي جُھومي پوي،
 رنل يار جڏهن تا پرچي پون!
 متان عشق جو نانءُ ورتو اٿئي؟
 محبت جي راهن تي تاندا ٻرن!
 گ!هڙو ڇا ڪندو؟ تا گهڙون گهيڙ ۾،
 پرينءَ پار کان تا نياپا اچن!
 به ڳوڙها، به دعائون اوهان وٽ ڇڏي،
 اسين تا وڃون يارا اصلي وطن!
 اوهين خوش هجو، شال جڳ جڳ جيئو،
 اوهان جون دعائون اسان کي ڪن!
 گهرايو پري کان آ ”ارشاد“ کي جن،
 جتي ’ها‘ نه ڪا ’هو‘، اتي تا رهن!

محبت جو واعدو وفا ٿي ويو،
 وري سَنَدُ، سَنَدُ کان جدا ٿي ويو!
 وري نينهن نيزي تي آهي سوار،
 وري سُونهن تي سِرُ فدا ٿي ويو!
 وَگِي تارِ دل جي، تہ نَسَ نَسَ نَچِي،
 اڙي دل! وري توکي ڇا ٿي ويو!
 ’پَتائيءَ‘ پياريو پريل جام اڄ،
 ’پَتائي‘ سراپا دعا ٿي ويو!
 ’پَتائي‘ ۽ ’رومي‘ پڙهيم بار بار،
 لٿي قلب تان گُٽُ، صفا ٿي ويو!
 فقط هڪ نظر ئي نوازي ڇڏيو،
 چوان ڇا؟، تہ ڇا ڇا عطا ٿي ويو!
 ڏسي نيَلُ ’پُٽُ‘ جي جُھڪِي رُوح ويو،
 عقيدت جو سجدو عطا ٿي ويو!
 هي هندو ۽ مسلم، هي ويڇا ۽ وير؟!!
 خبر ناهي ماڻهن کي ڇا ٿي ويو؟
 نہ مسجد، نہ مندر، خدا دل اندر،
 پنهي جو خدا ڪيئن جدا ٿي ويو!
 اسان پيار جنهن سان هو ڏاڍو ڪيو،
 اهو نيٺ ”ارشد“ جدا ٿي ويو!

تنهنجا سڀنا، تنهنجي سارا
 تن من تنهنجي تات تنوار.
 هرڪو ماڻهو ويڳاڻو آه،
 ڪنهن سان سلجي سُر - پچارا!
 تو ۾ منهنجو روح ٻڌل،
 پاڻ ۾ هاڻي ناهيان يارا!
 مون ۾ تون ۽ تو ۾ آنءُ،
 توکان هرگز ناهيان ڌارا!
 هندو، مسلم ساڳيو رت،
 هڪڙي وڻ جون تاريون ڌارا!
 مولا منهنجي سنڌ بچاءِ،
 بمبارن تي تنهنجي مارا!
 'شاهه' جي مٿ مان "ارشد" پيءُ،
 توتي گلندا ڪئي اسرار!

من ۾ مون سان روح رهاڻ،
 ٻاهر چرڪين ٿو ڇاڪاڻ؟
 مون ۾ آهين، تون مون سان،
 جيئن گلن ۾ آه سُرهاڻ!
 منهنجو مرشد 'شاهه لطيف'،
 آئون قطرو، هو مھراڻ!
 دين ڌرم جا مونجھارا؟
 ڪافر، مومن ۾ ڇڪتاڻ!
 مسجد، مندر ڳول نه پيو،
 تون ئي آهين، پاڻ سڃاڻ!
 وحدت وارو پي ڏس جام،
 ٿيندي مڪتي ۽ نرواڻ!
 عشق جو مذهب ڪر اختيار،
 توڙي پيا سڀ ٻنڌڻ پاڻ!
 پاڻ گھرايو آهي يار،
 "ارشاد" سائين! هلجي هاڻ!

ڌڙڪي دل ۽ تڙپيو تن،
 منهنجي سامهون آ ساجن.
 هن جون اڪڙيون آب حيات،
 هاءِ آجاييل منهنجو من!
 نرم، نازڪ، گلبڊن،
 ويتر جواني ۽ جوين!
 سرڪيو منهن تان نيٺ نقاب،
 نيٺ ٿريا، ڪئي عيد اکين!
 'شاه' جي مٿ مان پيتوسين،
 جرڪي چنڊڙي مھڪيو من!
 مسجد، مندر، ڪيڏو شور،
 عاشق دل ۾ ڪن ڏرڻ!
 صوفي، ساڌو ساڳي واٽ،
 ماٺ مطالع، ڪين ڪڇن!
 "ارشاد" ڪر تون نوڙت - نياز،
 پاڻ پرين شل پنهنجو ڪن!

ڪيڏو ڌرتيءَ تي انڌير!!
 خير، خدايا! گهرجي خير!
 دين ڌرم جا ويڇا وير،
 انڌا ماڻهو پتڪيل پير!
 پاڻ هٿان ٿو ڪُسي پاڻ،
 رت وڌو آ، رت سان وير!
 هندو، مسلم، آدم زاد،
 ڇا جي ڪلفت؟ ڇا جو وير؟
 مسجد، مندر، بيشڪ وڃ،
 پهرئين دل مان ڪي تون مير!
 مسجد ۾ جي آه خدا؟
 مندر ۾ پيو آهي ڪير؟
 ڪيڏي جوشيلى تقرير،
 نيت ۾ آ فرق ۽ ڦير!
 سائينءَ جن کي سچ چيم،
 ڪاريهر تي پاڻم پير!
 عشق جي ”ارشاد“ اوکي راه،
 سوچي سمجهي رکجان پير!

اول آخر تون ئي تون،
اندر ٻاهر، تون ئي تون!
ذري ذري منجه ڏهور،
مخفي ظاهر، تون ئي تون!
هر هنڌ تنهنجي جوت جمال،
مسجد، مندر، تون ئي تون!
تون ئي پرور پالڻهار،
مطلق قادر، تون ئي تون!
هر شيءِ تو در آ محتاج،
داتا، داور، تون ئي تون!
آئون ناهيان، آهين تون،
توبه تو در، تون ئي تون!
تون ئي تون! ها! تون ئي تون،
خالق اڪبر، تون ئي تون!
ٻاهر ”ارشڊ“ تنهنجو نانءُ،
من جي اندر، تون ئي تون!

خدا جا هي بندا؟ هي پيڙهيل عوام،
 مُسلط انهن تي يزيدي نظام!
 چڱو هاڻ زاهد! اهو ٿئي بهشت،
 اسان عاشقن جي آ اڳتي اڏام!
 مون سنڌن ۽ صوفين کان هي آ سِڪيو:
 ’پرَم ڏام‘ منزل، دنيا آه ڏام!
 اندر ۾ گهڙي ڪر تون دل جو طواف،
 تو سمجهيو پري آه، بيت الحرام!
 سفر جي تياري آ وڃڻو پري،
 اوهان لاءِ دعائون، اوهان کي سلام!
 محبت جو مذهب ڪيوسين قبول،
 سڀن جو مان خادم، سڀن جو غلام!
 هي مذهب ۽ سياست جي سازش سٽاءِ،
 ويڙهايو، لڙايو، ڪيو قتلِ عام!
 الا! سنڌ صوفين جي هئي سرزمين،
 هتي لاش تڙپي، مرن صبح شام!
 ’پٽائيءَ‘ کي ’روميءَ‘ آ ڀارت ڪئي:
 ’اڃايل آ ’ارشاد‘! پياروس ڄام!

”ارشڊ“ سائين! ٿي وئي شام
 ڪرڻي پوندي هاڻ اڏام!
 آڪيري ڪي الوداع!
 ڇڏڻي پوندي وڻ جي لام!
 آيا آهن، پاڻ وڻ،
 سنڌڙي! توکي سَوَ سلام!
 ’جموڪ‘، ’درازا‘ ۽ ’پت شاهه‘
 ساقِيءَ ساقِيءَ، ساڳيا جام!
 گهرجي مُڪَتي ۽ نِرواڻ؟
 پاڻ - پڻي جا چنندي دام؟
 روز ٿين ٿا، راز نياز،
 سڪ، سنيها ۽ پيغام!
 راز الستِي سمجھن ڪيئن؟
 قيدي ماڻهو، ذهن غلام!
 ”ارشڊ“ وٽ آ ڳالهه ڳجهي،
 ويه! ته کوليان مخفي مام!

نيٺ ڪلي ويو هي اسرار،
 ڇا جي سمڻي؟ ڇا ميهارا!
 پاڻ ۾ جڏهن ٻوڙيم 'پاڻ'،
 دل ئي دل ۾ ٿيو ديدارا!
 آهي، آهي، 'نِيشڪ' آهي،
 ذري ذري مان اظهار!
 عرش تي پڙهجي نينهن - نماز،
 مسجد، مندر ۾ تڪرار!
 عشق جو ڏاڍو اوکو پنڌ،
 صدماءَ، سوچون، سور، آزار!
 سونهن جي آڏو سر جُھڪاءِ،
 نينهن ٿئي نيزي تي نروار!
 ”ارشاد“ در در روح نه رول،
 تو ۾ آهي تنهنجو يار!

'روم' وڃي ڏس يا 'شيراز'،
 عشق جو هر هنڌ ساڳيو راز!
 آئون تو وٽ، تون ڪنهن سان؟
 آيو اندر مان آواز!
 منهنجي سر تي 'شاه' جو هٿ،
 مرڪيا 'سانگي'، 'شيخ اياز'!
 تڙپي ويندو تنهنجو روح،
 چيڙ نه چورا! دل جو ساز!
 پاڻ - پڻي مان 'پاڻ' ڪڍي،
 عرش ڏي صوفين ڪئي پرواز!
 هندو، مسلم، آهن پا،
 ڇا جو ويڃو ۽ امتياز!
 علم سيڪاري ناز غرور،
 عشق سيڪاري نوڙت - نياز!
 ماڻهو سمجهن "ارشد" ڪين،
 دل جو دل ۾ رکجي راز!

۱. مير عبدالحسين "سانگي"
 شيخ اياز - اهي ٻئي مشهور شاعر ۽ شاهه پٿاڻي، جا عاشق آهن.

مسافر! هليو وڃ، تون پنهنجي وطن!
هتي روح ٿا روز ڏنڀجي وڃن!
اڃان ڪين ماڻهن ۾ آيو شعور،
هتي دل جون ڳالهيون به ڪنهن سان ڪجن؟
فقط عشق جو آه رستو سچو،
مٿي عالمن کان ٿا عاشق اُڏن!
'پٽائيءَ' جي رنگ ۾ جي رنگجي ويا،
نه ڪا لوپ، لالچ، نه ڪينو رڪن!
وري ميڪڊي جا گليا پاڳ اڃ،
ڪي زاهد ٿا هيڏانهن نچندا اچن!
هي ساقيءَ جي نظرن جو اعجاز آه،
فرشتا به ماڻهو ٿا بنجي وڃن!
نه مسجد، نه مندر ۾ ڪوئي سڪون،
هلو! چنڊ تي هاڻ سجدا ڪجن!
تپيءَ مان ڪڍي ڪنڌ 'ساميءَ' چيو،
تون جنهن کي ٿو ڳولين، ٿا تو ۾ رهن!
فقيرن جي دنيا آ "ارشد" عجيب،
تڏي تي ويهي عرش جا سير ڪن!

سهڻي صورت، ناز انداز!
 عشق ويچارو، نوڙت، نياز!
 هر ڪنهن ورتي، پنهنجي وات،
 ڪنهن سان سلجن، دل جا راز!
 جنت، دوزخ هيٺ ڇڏي،
 ڏور اسان جي آ پرواز!
 عشق آ جن جو پيش - امام،
 عرش تي جوڙين، نينهن - نماز!
 رندن تي ٿا راز گلن،
 زاهد ڏهرائي الفاظ!
 'جهوڪ'، 'درازا' ۽ 'پٽ شاهه'،
 نينهن - نشانيون ۽ اعجاز!
 صوفي، سادو، دل جا صاف،
 مَور نه ڪنهن کان ٿين ناراض!
 "ارشد" هاڻي هيڏانهن آءُ،
 آيا اَنَحَدَ مان آواز!

هٽيائين پردو، نمودار ٿيو،
 ٿي نروار آيو ۽ ديدار ٿيو!
 جڏهن ’هن‘ ۾ ’هو‘ ٿي، مان گم ٿي ويس،
 اندر مان ’اناالحق‘ جو اقرار ٿيو!
 هي ڌرتي انهن لاءِ تانڊا بڻي،
 سچائيءَ جو جن کان به اظهار ٿيو!
 زماني جو ’منصور‘ هيو خوشنصيب،
 سندس سرُ ٿي سوريءَ سزاوار ٿيو!
 گنبيو ڪاٺ، جلاڏُ بيهوش ٿيو،
 جڏهن نينهن نيزي تي نروار ٿيو!
 زماني جي تاريخ آهي گواهه:
 زمانو سدا ڪوڙ جو يار ٿيو!
 اڃا ڳڻ ڳيرو ٿيو نانهن تون،
 پڇين ٿو ته ڇا عشق اسرار ٿيو؟
 گليا پيد ”ارشاد“! اندر مان عجيب،
 ڪتابن ۾ لفظن جو تڪرار ٿيو!

اڙي دل! وري ڪنهن جو آ انتظار؟
وري پيار - پيڙا، اڪيون اشڪبار!!
اسان جام پيتو هو روز ازل،
اڃا هوش ناهي، اکين تي خمار!
'پٽائيءَ' سان آهي ڳنڍيل جن جي تار،
انهن کان پڇي ڏس ته ڇا آه پيار؟
نه مسجد، مندر ۽ ڪليسا ۾ آ،
دري ڪول دل جي آ تو منجه يار!
ازل ڏينهن توسان مليو هوس مان،
مليا نيٺ نيٺن سان بي اختيار!
نمازي نه آهيان، نه ئي بت پرست،
اسان عشق مذهب ڪيو اختيار!
ڪوهندو يا مسلم، ڪرسچن هجي،
سڀن ساڻ محبت، سڀن ساڻ پيار!
فقيري طريقو آ ”ارشد“! عجيب،
رڳو نياز، نوڙت، سڀن منجه يار!

”ارشد“! تڙپين ڇا لڪ ٿو؟
 ايڏو روئين ڇا لڪ ٿو؟
 ڪو به نه ايندو تو وٽ هان،
 راتيون جاڳين، ڇا لڪ ٿو؟
 پنهنجي قسمت پاڻ ئي ٺاه،
 ٻئي تي پاڙين، ڇا لڪ ٿو؟
 عشقَ امانتَ ’شاهه‘ کان وٺ،
 موڳا! ڀلجين، ڇا لڪ ٿو؟
 مسجد، مندر، روح نه رول،
 در در ڀٽڪين، ڇا لڪ ٿو؟
 تو ۾ آها! تو ۾ آه،
 ٻاهر ڳولين، ڇا لڪ ٿو؟
 آئون تنهنجو آئينو هان،
 مون کان چرڪين، ڇا لڪ ٿو؟
 عشق اڏي ٿي آندو آه،
 سورهيه سوچين، ڇا لڪ ٿو؟
 هندو، مسلم جاڙا پاء،
 ”ارشد“! منجهين، ڇا لڪ ٿو؟

ڌرتي! تو وٽ هي انسان؟
ماڻهوءَ صورت ۾ سبحان!
هڪڙي هستي، نانءُ الڳ،
هڪڙو رب ۽ ٻيو ڀڳوان!
دين ڌرم جي نالي تي،
آه ورهائجي ويو انسان!
دين جي دعوت؟ خودڪش ٻم؟
امن جي جنت ۾ شيطان!
هر ڪنهن ٺاهيو ايتم ٻم،
ماڻهوءَ ساڙڻ جو سامان!
ساه مٺين ۾، خوف، حراس،
ماڻهو ماڻهو سرگردان!
پرورا ڏي تون هاڻ پناه،
ٿار اسان تان هي طوفان!
سنتن، صوفين جي هيءَ سنڌ،
تڙبا ”ارشد“ سڀ شيطان!

مٺي سنڌا مون کي دعائون ڪجان!
 سڄي ڳالهه سوچيان، لکان ۽ چوان!
 هي نفرت، تعصب ۽ ويڇا ڇڏي،
 محبت جو مذهب قبوليو اسان!
 هي مشرق ۽ مغرب، هي پورب، پڇم،
 بني نوع - انسان کي هڪ ئو ڏسان!
 صداقت جي راهن تي ٺاهيا تنگيل،
 آهي ڳاٺ مَقتل ڏي مان ٿو وڃان!
 سڄي ڏيم مون تي وسايا پٿر،
 اسان جون صدائون 'اناالحق' اڃان!
 ڪو هندو يا مسلم، ڪرسچن هجي،
 سڀئي منهنجا آهن، سڀن جو هان مان!
 حقيقت تان پرڏا ڪجي ٿا وڃن،
 'پٺاڻي' ۽ 'رومي' جڏهن ٿو پڙهان!
 چڱو! هان يارو! ڪجي الوداع،
 اوهان کي دعائون ڪندو ٿو وڃان!
 ڪنهن ڪنهن سان 'ارشاد' ڳڻجيون ڳالهيون،
 ڪئين راز سڀني ۾ سانديون وٽان.

اڙي دل! تون ايڏو نه ڪر انتظار!
 پري ناهه توکان، آ تو منجهه يارا!
 اکين کان هُو بيشڪ پري ٿو رهي،
 سندس عڪس دل تي ٿئي آشڪارا!
 جتي پي هجون، ڌار ناهيون اسين،
 ته پوءِ ڇا جي چنتا، ۽ چو انتظار!
 هي مذهب جون بي جان رسمون ڇڏي،
 اسان عشق مذهب ڪيو اختيار!
 هلي آءُ زاهد! هلون ميڪڊي،
 ڪندو صاف ساڻي دليون داغدار!
 اسان ساڻ هڪڙو، پيالو ته پي،
 ٽين راز توتي ڪئين آشڪارا!
 پڇيومانس: ”ارشد“ کان ناراض چو؟
 چيائين: رُسڻ سان ئي وڌندو آ پيارا!

روز ازل کان مان تنمنجو هان،
 منمنجو تون ۽ تنمنجو مان!
 تون ئي منمنجي مَن جو مِيتَ،
 ڪنهن به ٻئي جو ڪيئن ٿيان؟!
 'شاه' جي مَن مان پيتو هوم،
 مَن ۾ مَسَتي آه اڃان!
 'رومي' پڙهندي رازِ گليا،
 مون ۾ 'هو' آ، ناهيان مان!
 زهد، عبادت، ڳاله سُنِي،
 عشق رسائي ماڳ ميان!
 وحدت برحق، ڪثرت ڪوڙ،
 غير خيالي وهم گمان!
 يار گهرايو مون کي آه،
 هاڻ تو "ارشد" آئون هلاڻ!

اسان کان وڏو ڏوه ڪو ٿي ويو،
 زمانو مخالف آ بنجي ويو!
 چون ٿا ته سچ جو ڏنئي ساڻ ڇو؟
 سچو ڏيه مون تي ڏمرجي ويو!
 اسان سنڌ کي جو سنيهو ڏنو،
 زماني جو آواز بنجي ويو!
 اڃان ڪربلائون، يزيدي نسل،
 سچو ديس رت ساڻ رنگجي ويو!
 سڙيل لاش ماڻهن جا چچريل بدن،
 هتي جو آ معمول بنجي ويو!
 هتي نفرتن جو هلي راج ٿو،
 محبت جو آواز ڊهجي ويو!
 هتي جنهن به سوچيو، سچي ڳالهه ڪئي،
 اهو نيٺ ڦاهي تي تنگجي ويو!
 اڏيءَ تي چمي ڪند ”ارشاد“ رکيو،
 ’انالحق چيائين ۽ ڪٽجي ويو!

جڏهن ياد تنهنجون ٿيون ڳالهيون اچن،
 اکين منجه ڳوڙها ٿا پرڃيو وڃن!
 ازل ڏينهن توسان لڳي نينهن ويو،
 اڃان ڪين وسريا، سي واعدا وڃن!
 اندر منجه ڳوليم، ملي يار ويو،
 اکين کان پري، دل جي ويجهو رهڻ!
 الڳ مورتون ۽ الڳ رُوپَ، رنگَ،
 هي صوفي سين منجه ساڳيو پسن!
 هٿيائين پردو ته ڌڙڪيون دليون،
 رڳن رقص جاري، نئون ٿيون نچن!
 'پٽائيءَ' کي هڪر هنئين سان هنڌاءِ،
 پوءِ ڏسو، ڪيئن نه پردا ٿا دل تان ڪڍن!
 بني نوع - انسان جي وحدت ٿئي،
 هي ماڻهو ورهائي ڇڏيا مذهبن!
 رڳي بيقراري رڳو انتظار،
 انهيءَ کي ٿا "ارشد" محبت چون!

اکر 'الف' جو یاد رهجي ويو،
 ٻيو جو پڙهيو سين، سو وسري ويو!
 'انا الحق' اسان منجه ڪنهن ٻئي چيو،
 اسان تي سڄو ڏوهه مڙهجي ويو!
 هي روحن جا رشتا، هي ڳنڍيل دليون،
 هتي پيار جو ڏوهه آ بنجي ويو؟
 زمانو ته هونئن ئي بدلجي ويو،
 اوهان جي رويي کي ڇا ٿي ويو؟
 مون سوچيو نه هو، تون به ويندين هليو،
 جو ٿيڻو نه هو، نيٺ سو ٿي ويو!
 تون ڪيڏو نه مون کي وڻين يارا ٿو،
 سڄو ذهن تو ڏانهن آ چڪجي ويو!
 اچي ياد مون کي تون ڏاڍو وڻين،
 وري نئون غزل آهي لکجي ويو!
 خبر ناهي، هئو ڪير، ڪيڏانهن ويو؟
 ڪري قيد "ارشاد" کي ڪسڪي ويو!

اکر 'الف' جو هڪ ئي دل تي لکان،
 اُچارِيان به سو ئي، اهو ئي ڏسان!
 فقط هڪ ئي هستي جو آهي وجود،
 ٻيو ڪوبه ناهي، نه ڪي آئون آهيان!
 ڀلي سڄو دفعا مون تي فتويٰ ڏيو،
 'اناالحق'، 'اناالحق' ٿو آلاپيان!
 اڙي ڏيه! مون کي مَتِيُون ڏي نه تون،
 ڏسو ها! اوهين، جيڪي مان ٿو ڏسان!
 قبوليو اسان عشق روزِ ازل،
 سندس نانءُ مان ٿي ويو آهيان!
 سچائي جي راهن تي ٽڙڪن قدم،
 مٺي سنڌ! مون کي سهارو ڏجان!
 ملن شال! مون کي هزارين جنم،
 مان وڇڙي وري نيٺ توسان ملان!
 چئي ويو: ته موتي مان ايندس وري،
 انهي آس "ارشد"! اڃان ٿو جيان!

عاشق آنحد پهچي ويا،
 عابد، زاهد رهجي ويا!
 مسجد، مندر، ويژه وڌي،
 خوني رشتا متجي ويا!
 سونهن شهر ۾ لاش تنگيل،
 كيئي ڪوندر ڪتجي ويا!
 روپ نگر جا آڙيڪاپ؟
 ڏاها ماڻهو ٺڳجي ويا!
 مقتل، مقتل، رقص ڌمال،
 سر اڏين تي سٽجي ويا!
 ضبط زبان تي نيٺ - نهار،
 نينهن نياپا پهچي ويا!
 نيٺ اسان جو ڀاڳ کليو،
 پاڻ اسان سان پرچي ويا!
 عشق جو "ارشد" هو اعجاز،
 پٿر پاڻي بنجي ويا!

اردو غزل

جداگانہ احساس کا شاعر

سندھ میں اردو شاعری کا آغاز کس نے کیا، اس کے بارے میں کوئی حتمی رائے دینا محال ہے۔ لیکن معلوم تاریخ میں یہ روایت کچل سے شیخ ایاز تک آئی ہے۔ پھر ان کے بعد والے اس روایت کو لے کر آگے بڑھے۔ کچل سے شیخ کی درمیان یوسف، یوسف، اعجاز راشدی اور عبدالحکیم "ارشاد" نے بھی اس نوع کے لسانی تجربے کیے ہیں۔ لیکن اس میں زیادہ حصہ سندھ کے سیکولر اور انقلابی رجحانات کے حامل شعراء کا ہے۔ ڈاکٹر نبی بخش بلوچ نے اپنی کتاب "سندھ میں اردو شاعری، شاہ جہاں سے قیام پاکستان تک" میں بھی بہت سے سندھی شعراء کا اردو کلام جمع کیا ہے۔ کہا جاتا ہے کہ شیخ ایاز کی شاعری نے اپنی شاعری کا آغاز ہی اردو شاعری سے کیا تھا۔ شیخ ایاز کے بعد اس رجحان میں کج بوم، دماہونی، جس کی وجہ کچھ بھی رہی ہو، لیکن اب ایک عرصے بعد پھر اس ضمن میں تیزی سے رجحان دکھائی دیتا ہے، جو کہ ایک احسن عمل ہے۔

اب نہ صرف نوجوان سندھیوں کی مار، اردو کی طرف مائل ہیں، بلکہ سینئر سندھی شعراء بھی اس ضمن میں پیچھے نہیں ہٹے۔ شعراء ایسے بھی ہیں، جو ان دونوں ادوار میں اپنی حیثیت کو برقرار رکھنے میں کامیاب رہے۔ عبدالحکیم "ارشاد" کا شمار انہی قابل قدر شخصیات میں ہوتا ہے جو گزشتہ ساٹھ سال سے میدان سخن میں خدمات سرانجام دے رہے ہیں۔ عبدالحکیم "ارشاد" کے تین شعری اور ایک نثری مجموعہ پڑھنے والوں پر حیرتوں کے دوراں کر چکا ہے۔ زیر نظر مجموعہ ان کا چوتھا شعری مجموعہ ہے، جس کا ایک حصہ اردو شاعری پر مشتمل ہے۔ عام طور پر اردو لکھنے والے سندھی شعراء سے توقع کی جاتی ہے کہ ان کی اردو شاعری سندھی ثقافت اور جدت کے میلان سے پیدا ہونے والی خوشبو سے اردو شاعری کے ماحول کو معطر کرے گی۔ لیکن عبدالحکیم "ارشاد" کی اردو شاعری ایک حیران کن حقیقت بن کر میرے سامنے ہے، جسے دیکھ کر یہ کہنا بالکل درست ہو گا کہ ان کی اردو شاعری کسی بھی اچھے اردو شاعر کے مقابل رکھی جاسکتی ہے۔ ان کا اردو کلام پڑھتے ہوئے مجھے ایک لمحے کے لیے بھی ایسا محسوس نہیں ہوا کہ میں کسی سندھی شاعر کا اردو کلام پڑھ رہا ہوں، بلکہ کہیں کہیں تو ان کے مصرعوں کی ہنٹ نے مجھے نہ صرف حیران کیا بلکہ میں ان مصرعوں اور اشعار پر بے ساختہ داد دیئے بغیر نہ رہ سکا۔

تہائی میں کسی شاعر کو پڑھتے ہوئے دل کھول کر داد دینے کے عمل کو وہ لوگ اچھی طرح سمجھ سکتے ہیں جو نہ صرف اس عمل سے گزرے ہوں، بلکہ آس پاس بسنے والے اس بے وقت اور بے محل داد سے پریشان ہو کر اکثر اوقات طبیعت کا احوال بھی پوچھ لیا کرتے ہوں۔

عبدالحکیم "ارشاد" تمام شعری احساسات سے لبریز ہیں، جن کا وجود آپ کو اپنے ہم عصروں میں سب سے منفرد کرتا ہے اور اثر انگیز شعراء کی فہرست میں لا کھڑا کرتا ہے۔ ان کی اردو شاعری کو روایتی اردو شاعری کے خلاف ایک قدم بھی قرار دیا جاسکتا ہے کہ ان کا انداز جداگانہ لیکن روایت سے مشابہ ہے۔ یہ نہ تو مکمل طور پر روایت کو رد کرتے ہیں اور نہ ہی مکمل طور پر جدت سے انکاری ہیں۔ ان کی شاعری میں روایت اور جدت کے امتزاج سے ایک ایسی خوشبو نے جنم لیا ہے، جو ان کی جداگانہ پہچان بھی ہے اور اردو شاعری پر احسان بھی، جس نے اردو لکھنے والے سندھی شعراء کے لیے وہ دروازہ پھر سے کھول دیا ہے جسے وقت نے بند کر دیا تھا۔ آپ بھی ان کی اردو شاعری سے لطف لیجیے۔ لیکن اس سے پہلے میں ان کی وہ اشعار پیش کرنا چاہوں گا، جنہوں نے مجھے یہ چند سطر لکھنے پر مجبور کر دیا۔ وقت نے مہلت دی، تو ان کی شاعری پر تفصیل سے بات کروں گا۔

آپ کا اصرار ہے تو ہونٹ سی لیتا ہوں میں،
آنکھ سے لیکن نہ ہوں آنسو رواں، ممکن نہیں۔
آنسوؤں سے میں بجھا سکتا ہوں دل کی آگ کو،
روک لوں لیکن میں آہوں کا دھواں، ممکن نہیں۔

*

مسکرا کر بات کرنا اس کی عادت تھی تبھی،
سب اسے اپنا سمجھتے تھے مگر ایسا نہ تھا۔
چاند سا چہرہ تھا جس کا، پھول سے نازک بدن،
میں نے ایسا خوبصورت آدمی دیکھا نہ تھا۔

۔ علی ساحل

کراچی سندھ

جانِ شاعر! یاد تیری آ رہی ہے بار بار،
 ہے دلِ حسرت زدہ پھر سوگوار و بے قرار!
 وحشتِ جوشِ بخون نے ہم کو پہنچایا کہاں؟
 چاک سینہ، آنکھ پر نم، ہے گریباں تار تار۔
 سوچتا ہوں میں نے تجھ سے پیار آخر کیوں کیا؟
 پیار ہی پر زندگی کا تھا نہیں دار و مدار!
 کس طرح دوں؟ چاند سے تشبیہ تیرے حسن کی،
 آپ ہیں حسنِ مجتہم، وہ ہے لیکن داغدار۔
 رات کثتی جا رہی ہے، کچھ سنو، کچھ تم کہو:
 آپ کیوں خاموش ہیں؟ کیوں ہو رہے ہو شرمسار۔
 ہر تمنا میرے دل میں دفن ”ارشد“ ہو گئی،
 جیتے جی سینے میں لیکر پھر رہا ہوں اک مزار!

ضبط مجھ سے ہو میری آہ و فغان، ممکن نہیں،
 ہو سکے ظاہر نہ یہ رازِ نہاں، ممکن نہیں!
 آپ کا اصرار ہے، تو ہونٹ سی لیتا ہوں میں،
 آنکھ سے لیکن نہ ہوں آنسو روان، ممکن نہیں!
 آنسوؤں سے میں بجھا سکتا ہوں دل کی آگ کو،
 روک لوں لیکن میں آہوں کا دھواں، ممکن نہیں!
 آج نوکِ دار پر مجھ کو ملا کتنا سکون؟
 لذتِ دروِ محبت کا بیاں، ممکن نہیں!
 منزلِ دارورسن تک آ گئے ہم سر بکف،
 اس سے آگے اور کوئی امتحاں، ممکن نہیں!
 بلبلو! آؤ قفس کو توڑ کر اڑ جائیں ہم،
 یوں رہا کر دے ہمیں یہ باغباں، ممکن نہیں!
 میرے نالے، ترجمانِ جذبہٴ دل میں حضور!
 اب نہ گاؤں گیت کوئی میری جاں، ممکن نہیں!

اک عجب ماحولِ وحشت، میرا حالِ زار ہے،
 میری تنہائی ہے، میرا دل ہے اور خیالِ یار ہے۔
 جب تک ہے زندگی، تیرا کریں گے انتظار،
 آپ آئیں یا نہ آئیں، آپ کو اختیار ہے۔
 در بدر دشتِ فلک میں پھر رہے ہو چاند! کیوں؟
 تجھ کو بھی میری طرح شاید تلاشِ یار ہے!
 زندگی میری ہے وقفِ جستجوئے کوئے دوست،
 حاصلِ عمر رواں اے دوست! یادِ یار ہے۔
 جس کے خونِ دل نے بخشی ہیں چمن کو رو نقیں،
 باغبان! کیوں گلستان میں وہ ذلیل و خوار ہے؟!
 پھر ملے گی، جرمِ الفت میں سزائے دار آج،
 آج یہ کہنا پڑے گا، مجھ کو ان سے پیار ہے۔

زندگی کے ساز پر کیا گا رہے ہیں آج ہم؟
 ہر دل محاس کو تڑپا رہے ہیں آج ہم!
 تم لئے جاؤ گے کب تک امتحاں پر امتحاں؟
 شوق سے مقتل میں تیرے جارہے ہیں آج ہم!
 لغزشیں ہوتی رہیں ہم سے وفا کی راہ میں،
 دوست! تیرے سامنے شرمارہے ہیں آج ہم!
 رات کی تاریکیوں میں آ رہا ہے انتشار،
 صبح کے آثار ہر سو پا رہے ہیں آج ہم!
 من کی دنیا میں جو دیکھا مل گیا تیرا سراغ،
 چاند تاروں سے بھی ہو کر آ رہے ہیں آج ہم!
 کیا ہوا؟ "ارشد"! جو ہیں محروم وصل یار ہم،
 دل کو ان کی یاد سے بہلا رہے ہیں آج ہم!

نہ دنیا، نہ دولت، مجھے چاہیے،
 تمہاری محبت، مجھے چاہیے۔
 پلاؤ کہ مجھ جائے میری پیاس،
 نگاہوں کی امرت، مجھے چاہیے۔
 میں آنکھوں سے تیرے قدم چوم لوں،
 بس اتنی سعادت، مجھے چاہیے۔
 میرا ساتھ دینے کا وعدہ کرو،
 تمہاری رفاقت، مجھے چاہیے۔
 اگر چاہتے ہو، سچے دل سے چاہو،
 تیرے دل کی چاہت، مجھے چاہیے۔
 میری جاں! اتنا نہ سوچا کرو،
 ارادے کی طاقت، مجھے چاہیے۔
 میرے روح میں تیری خوشبو بے،
 تیرا قرب، قربت مجھے چاہیے!
 ذرا کہ جھوٹے یہ دل،
 یہ پیام مسرت، مجھے چاہیے!
 نہیں مانگتا اور کچھ بھی میں "ارشد"،
 مسلسل عنایت مجھے چاہیے۔

تیرا نام وردِ زباں ہو گیا،
 تیرے طرف دل کا دھیاں ہو گیا۔
 بنے جب سے ہدم بھی میرے رقیب،
 میرا دل میرا رازداں ہو گیا۔
 کھلی بند کھڑکی، ہٹائے حجاب،
 وہ نا مہرباں، مہرباں ہو گیا۔
 میرے دل کی بستی مہکنے لگی
 کھلے زخم تو گلستاں ہو گیا۔
 میرے چاند! آؤ میری گود میں،
 میرا دل تیرا آسماں ہو گیا۔
 ارے دل! تیری آرزو کا انجام؟
 محبت کا پھر امتحان ہو گیا۔
 نظر تک جسے چاہتا تھا میں "ارشاد"،
 وہی دلربا، جانِ جاں ہو گیا۔

اقرار کرو، انکار کرو تم،
 کچھ تو میرے یار! کرو تم!
 اتنی نفرت ٹھیک نہیں ہے،
 تھوڑا سا ہی پیار کرو تم!
 ہاں ہاں! میں نے پیار کیا ہے،
 شہر کے لوگو! سنگسار کرو تم!
 ہاتھ تمہارے، سینہ میرا!
 پتھر پھینکو، وار کرو تم!
 تنہا تنہا، چپ چپ کیوں ہو؟
 بات کرو، اظہار کرو تم!
 تیرے دل میں، میں ہی تو ہوں،
 انکار کرو، سو بار کرو تم!
 وہ بھی تو مجبور ہے "ارشاد"،
 چھوڑ دو ضد، نہ اصرار کرو تم!

زخمِ دل مسکرایا ہے،
 کیا موسم آیا ہے؟
 اُس کے لبوں کی خوشبو کیسی؟
 پھولوں کو شرمایا ہے!
 روشن چہرہ، چمکا آگن،
 چاند زمیں پر آیا ہے!
 کتنے پیارے لگتے ہو تم؟
 کوئی نہ تجھ سا پایا ہے!
 میرا دل ہی اُس کا گھر ہے،
 دیے تو ہمسایہ ہے!
 شکریہ! تیرے درد کا تحفہ،
 میرے دل کا سرمایہ ہے!
 ساری دنیا چھوڑ کے "ارشد"،
 وہ ترے دل میں سمایا ہے!

میرے پیار کا سلسلہ بن گیا،
 نگاہیں ملیں واسطہ بن گیا!
 میرے دل میں رہتا ہے جو ان دنوں،
 وہ محفل میں نا آشنا بن گیا!
 میرے دل کے ٹکڑے تیرے ہاتھ پر؟
 وہی خونِ رنگد حنا بن گیا!
 میرے آنکھ سے جو بھی تارا گرا،
 لپٹ کر تیری خاک پا بن گیا!
 سفر جس سمت سے بھی ہم نے کیا،
 تیرے گھر کا ہر راستہ بن گیا!
 پسند آ گئی اُنکو میری غزل،
 چلو کچھ نہ کچھ آسرا بن گیا!
 ملاقات ایسی؟ کہ دل دے دیا،
 بہانہ تو اک بات کا بن گیا!
 جھکی اس کے قدموں پہ "ارشاد" جبیں،
 میرے دل کا جو دیوتا بن گیا!

سوچیں، الجھن اور فکرات؟
 ہائے! محبت کے صدمات!
 عشق ہمارا؟ عجز و نیاز!
 حسن مجتہم، تیری ذات!
 ٹوٹے تارے آنکھوں کے،
 روتے روتے گذری رات!
 کتنے پیارے میرے ہونٹ؟
 تیری آنکھیں آپ حیات!
 کیسے ناچے من کا مور؟
 گر بجے بادل، نہ برسات!
 راز نہ ہو گا فاش، نہ ڈر،
 کھل کر کر لو مجھ سے بات!
 لوگو! اُس کا میرا ساتھ؟
 پھول اور خوشبو جیسی بات!
 کب تک "ارشاد" تڑپو گے،
 زہر کا پیالہ راہِ نجات!

میرے محبوب! جب سے میں نے اپنا دل لگایا ہے،
 تیری تصویر آنکھوں میں، تجھے دل میں بسایا ہے!
 محبت چیز ہے کیا چاہتی ہے؟ بیخبر تھے ہم،
 جدائی کے ہی جھکوں نے ہمیں سب کچھ سکھایا ہے!
 محبت کرنے والوں پر، یہ دھرتی تنگ ہوتی ہے،
 جو کرتے پیار ہیں، انکو زمانے نے ستایا ہے!
 محبت خود خدا نے کی، محبت رازِ ہستی ہے،
 محبت روحِ فطرت ہے، جہاں پہ اس کا سایہ ہے!
 ادھر بیتابی دل ہے، ادھر اصرارِ خاموشی،
 ارے دل! کیسے نازک موڑ پر ہم کو تو لایا ہے!
 میری اے زندگی! تجھ سے محبت ہو گئی مجھ کو،
 کسی نے اپنی آنکھوں کا مجھے امرت پلایا ہے!
 خدا ہی جانتا ہے میں تیری یادوں میں تڑپا ہوں،
 گواہی دے گا ہر آنسو جو آنکھوں نے بہایا ہے!
 خدا یا نا خدا سمجھوں، مسیحا دلربا تم ہو،
 تیرے قدموں میں سر کیا میں نے اپنا دل جھکایا ہے۔
 تیری بستی میں "ارشد" نام کا اک شخص دیوانہ،
 انگاروں پر ہی چل کر آج تیرے در پر آیا ہے!

آؤ، میرے پاس تو آؤ!
 اپنے دل کا حال سناؤ!
 میرے دل پر ہاتھ رکھو،
 تاریں چھیڑو، ساز بجاؤ!
 آتے آتے رکتے ہو کیوں؟
 قدم بڑھاؤ خوف نہ کھاؤ!
 توڑ دو ساری زنجیریں،
 آنا ہے تو کھل کر آؤ!
 مجھ کو دے دو صاف جواب،
 یا تو میرا ساتھ نبھاؤ؟
 مجھ پر میری سوچ عذاب،
 زہر پلاؤ، جان چھڑاؤ!
 اُس کی شادی، میری موت،
 لوگو! تم تو جشن مناؤ!
 اپنے آنسو پی لے "ارشد"،
 چپ ہی بہتر بھید چھپاؤ!

آپ ہو جائینگے میرے، میں نے سوچا نہ تھا،
 میں تو تیری خاکِ پاتک بھی ابھی پہنچا نہ تھا!
 یوں اچانک پھر ملیں گے، ہم مچھڑ کر میری جاں!
 کھو کے پانے کا ہمیں تو خیال تک آیا نہ تھا!
 آنکھ پر نم تھی، لبوں پر کوئی بھی شکوہ نہ تھا!
 ہم نے فرقت کے غموں کا ذکر تک چھیڑا نہ تھا!
 چاک دامن، سینہ زخمی، میری حالت دیکھ کر،
 رک سکے اُس کے نہ آنسو، منہ سے کچھ بولا نہ تھا!
 جب سے چاہا دو دلوں نے آئے حرکت میں حجاب،
 اس سے پہلے آپ کے گھر پر کوئی پردہ نہ تھا!
 مسکرا کے بات کرنا، اُس کی عادت کا انداز!
 سب اسے اپنا سمجھتے تھے، مگر ایسا نہ تھا!
 چاند سا چہرہ تھا جس کا، پھول سے نازک بدن،
 میں نے ایسا خوبصورت آدمی دیکھا نہ تھا!
 آس کے صحرا میں میرا روح یوں جلتا رہا،
 کوئی بادل بھی نہ برسا، سامنے سایہ نہ تھا!
 اُس کے زلفوں کی بھی خوشبو ہے میرے روح میں،
 چاند اترا دل پہ "ارشد" رات بھر سویا نہ تھا!

خیالوں سے اب تک اترتے نہیں!
 کبھی یاد ہم کو جو کرتے نہیں!
 زمانے کی رفتار کیوں رک گئی؟
 جدائی کے لمحے گذرتے نہیں!
 تیری مسکراہٹ کی مجھ کو قسم،
 تیرے عکس دل سے اترتے نہیں!
 تیری یاد میں ارتکازِ خیال؟
 سٹ گئے ہیں ایسے بکھرتے نہیں!
 محبت میں خود ساختہ پابندیاں؟
 توپتے نہیں، آہ بھرتے نہیں!
 کہیں رازِ الفت نہ ہو آشکار،
 مرے عشق! حد سے گذرتے نہیں!
 مرے دوست! تیرے سوا زندگی،
 نہ جینے کی خواہش ہے، مرتے نہیں!
 نبھانینگے رسمِ وفا جان و دیر،
 جو کرتے محبت ہیں، ڈرتے نہیں!
 خاموشی کا مطلب میں سمجھا نہیں،
 میری جاں! کیوں بات کرتے نہیں؟
 ہوا ہم پہ "ارشد" غزل کا نزول،
 کبھی شاعری ہم تو کرتے نہیں۔

آواز اندر جو..!

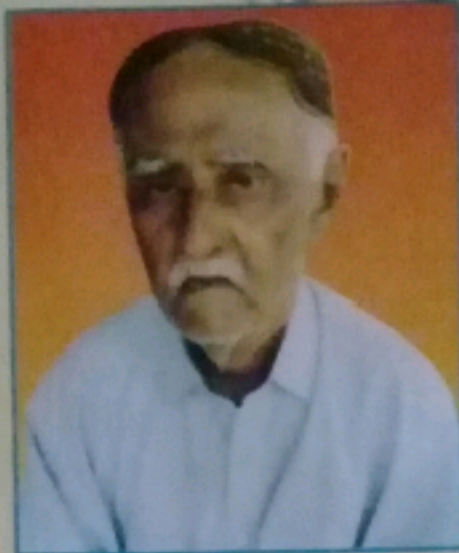
(کلام :- سائين عبدالحکيم "ارشد")

(پي بي ايف) ٺاهڻ جي سعادت ماڻيندڙ

فقير شفيق الزمان جمالي

Mob:-03017904169

عبدالحمڪير ”ارشڊ“ جديد سنڌي شاعريءَ جو سھڻو سُلچڻو ۽ سٻاجھڙو شاعر آھي. هن جي شاعريءَ جو پنهنجو آواز ۽ اندازُ آھي ”ڏيڻا ڏات جا“. ”آجپي جي گيت جهڙي شاعري“ ۽ ”ٿل عڪس سونمن جا“ اُن آواز جو پڙاڏو آھن. جن ۾ سندس غزل، نظر، آزاد نظر، قطعاً، بيت، دوا، وايون، ڪافيون ۽ گيت پڙھندڙن جي دلين کي موهي چڪا آھن. ”ارشڊ“ صاحب هاڻي بہ پنهنجي اندر جو آوازُ ”آواز اندر جو!“ کڻي پنهنجي پڙھندڙن سان مخاطب ۽ ھم ڪلام آھي. ”آواز اندر جو!“ ۾ ”ارشڊ“ جا غزل ٿي آھن، سنڌي ۽ اردو غزل.

عبدالحمڪير ”ارشڊ“ جي غزل ۾ نہ رڳو لفظن ۽ خيال جي دلربائي آھي، پر انھن ۾ جذبن جي پارسائي بہ آھي ۽ خيال ۽ جذبن جي اُھا دلربائي ۽ پارسائي ٿي کيس منفرد شاعر بنائي ٿي. ”ارشڊ“ امن، انصاف ۽ انسان دوستيءَ جو شاعر آھي. ھُن ھوڻن تہ رومانوي شاعري بہ ڪئي آھي، پر مزاحمتي شاعري سندس سڃاڻپ جو مضبوط ۽ سگھارو حوالو آھي.

عبدالحمڪير ”ارشڊ“ پنهنجي شاعريءَ وسيلي انڌيءَ ٻوڙي ۽ گونگي سماج کي اڪيون، ڪن ۽ زبان ڏيڻ جي پُرپور ڪوشش ڪئي آھي. ”ارشڊ“ ھڪ سچو ڪرو ۽ بيباڪ شاعر آھي. جنھن تاريخ جي ھر موڙ تي پنھنجو فرض نہايت ٿي جرئت ۽ بهادريءَ سان ادا ڪيو آھي.

عبدالحمڪير ”ارشڊ“ جي شاعريءَ جديد سنڌي شاعريءَ ۾ اعليٰ ادبي، فني ۽ فڪري شاعري آھي. جنھن جو قد وقت ۽ زماني جي نقادن جي سوچ کان گھڻو مٿانھون آھي.

معشوق ڌاريجو

الماس نگر، قاضي احمد
5 نومبر 2016ع